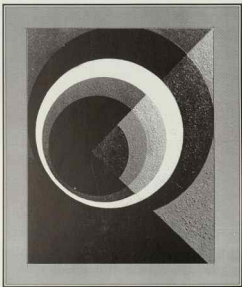

TECHNIKOS ŽODIS

1999 Nr. 4

TECHNIKOS ŽODIS

Amerikos lietuvių inžinierių ir architektų s-gos
ALIAS organas. Įsteigtas 1951 metais. Leidžia
ALIAS Chicagos skyriaus Technikinės spaudos
 sekcija. Išeina kas trys mėnesiai.
 Prenumerata 15 JAV dol. metams

THE ENGINEERING WORD

Published by American Lithuanian Engineers and
 Architects Association, Inc. Chicago Chapter
 Technical Press Section. Established 1951.
 Published quarterly
 Yearly subscription \$15.00 U.S.

**Spaudos sekcijos
 vadovas**
 Kostas Burba

Redaktorius - Editor
 Viktoras Jautokas
 6549 W. 91st. Place
 Oak Lawn, IL 60453
 Tel. 708/599-9504

Red. pavaduotojas
 G.J. Lazauskas
 208 W. Natoma Ave
 Addison, IL 60101
 Tel. 630/543-8198

Administratorius
 A. Brazdžiūnas
 7980 W. 127th St.
 Palos Park, IL 60464
 Tel. 708/448-4652
 E-mail adresas:
 antanasb@aol.com

Atstovai
 Edm. Arbas
 Los Angeles. CA
 S. Bačkaitis
 Washington, D.C.
 V. Peseckas
 Chicago, IL

Kompiuterizacija
 Rūta Jautokienė

Ekspedicija
 Leonas Stonikas

Spausdino
 "Draugo" spaustuvė
 4545 W. 63rd Street
 Chicago, IL 60629

TURINYS — CONTENTS

Nuo redaktoriaus stalo	V. Jautokas	1
From the Editor's Desk		
Aukštesnioji technikos mokykla	T. Mečkauskas	2
Higher Technical School		
Dviejų pastatų jubiliejaus proga	Č. Vištokas	8
Jubilee of Two Buildings		
Yangtze upės hidroelektrinė	A. Vitkus	11
Hydroelectric Power Plant on the Yangtze River		
Arch. Edm. Arbo paroda Šilutėje	G. Leškytė	14
Exhibition of Arch. Edm. Arbas Works in Šilutė		
Technikos mokslų raida Lietuvoje	L. Klimka	16
Development of Technical Sciences in Lithuania		
Jūsų laukia lietuvių grįžimo į tėvynę informacijos centras	Ž. Beliauskas	18
Information Center for Lithuanians Returning to the Homeland		
Kai kurie privataus miškų ūkio organizavimo Lietuvoje aspektai	A. Kuliešis	20
Aspects of Organizing Private Forests in Lithuania		
Auksučių projekto įkūrimo šventė	Spaudai	22
Grand Opening of the Auksučiai Project	Press Release	
Užnemunės miestai ir miesteliai	J. Gimbutas	24
Cities and Towns Across Nemunas		
Technikinė apžvalga	S. Bačkaitis	25
Technical Review		
Iš Lietuvos Spaudos	G. Lazauskas	27
From Lithuania's Press		
Mūsų veikla	A. Dobrovolskienė ...	28
Our Activities		

VIRŠELIS Žiedas. Aliejus ant drobės 24"x30"
 Edmundo Arbo

COVER Flower. Oil on Canvas 24"x30"
 By Edmundas Arbas

TECHNIKOS ŽODIS

THE ENGINEERING WORD

XLIX METAI

1999 SPALIS - GRUODIS

Nr. 4 (243)

Nuo redaktoriaus stalo

Trys lapai

Šiuo ketvirtuoju mūsų žurnalo *Technikos Žodis* numeriu užverčiame tris praėjusios istorijos lapus. Pirmasis - *Technikos Žodžio* 49-erių metų gyvavimas, antrasis - dvidešimtojo šimtmečio pabaiga, trečiasis - antrojo tūkstantmečio užbaigimas. Įvairiomis nuomonėmis spėliojame, o kas bus toliau? Realistiniai kalbant, norime ar nenorime turime žengti pirmyn kartu su egzistuojančia gyvenimo tikrove, kuri dabar mums aiškiai parodo savaime atsivertusius minėtus tris naujus lapus. Žvelgdami į juos, išskirkime mums aktualų pirmąjį lapą, apie kurį atėjo laikas pagalvoti.

Daug *Technikos Žodžio* numerių išleista. Per ištisus praėjusius 49-erius metus rašėme įvairiomis temomis, puslapius įamžinome nuotraukomis, straipsnius paaiškinome formulėmis, brėžiniais. Dabar pastebiu, kaip realybė, pildydama savo užduotį, įrodo, kad daug bendradarbių jau pavargo, nustojo noro dėl sveikatos, pesimizmo ar kitų priežasčių toliau dirbti. Liūdniausias reiškiny, kad daug rašiusių ir skaičiusių kolegų jau iškeliavę į Anapus...

Anksčiau turėjome daug veikiančių skyrių. Na, daug medžiagos iš ten buvo. Kyla klausimas, kur dingę Australija, Brazilija, Kanada, JAV (išskyrus Chicagą ir Los Angeles)? Jei ten dar esate, atsiliepkite, parašykite.

Kviečiu buvusius narius aprašyti savo užgesusių skyrių veiklos istoriją. Tai medžiaga ateities istorikams, kurie archyvus betyrinėdami gal rinks medžiagą, rašys apie kažkada užsienyje gyvenusius veiklius lietuvius inžinierius ir architektus.

Šiandien kviečiu visus įsijungti į žurnalo *Technikos Žodis* bendradarbių eiles, tuo būdu įgyvendinsime atverstą pirmąjį lapą. Dar mūsų yra - nepasiduokime apatijai, nepavarkime per greitai - rašykite straipsnius, prisiminimus, mokslinius pasiekimus. Fotografuokite ir fotografuokitės. Siųskite medžiagą mūsų žurnalui, nes jis yra vienintelis, kuris mus vienija, mus jungia.

2000 metais *Technikos Žodis* dar turi būti išleistas, privalo pasiekti skaitytojus.

Technikos Žodis turi sulaukti savo 50 metų gyvavimo jubilieju.

Visiems linkiu laimingų, sveikų ir darbingų 2000-tųjų metų.

Viktoras Jautokas

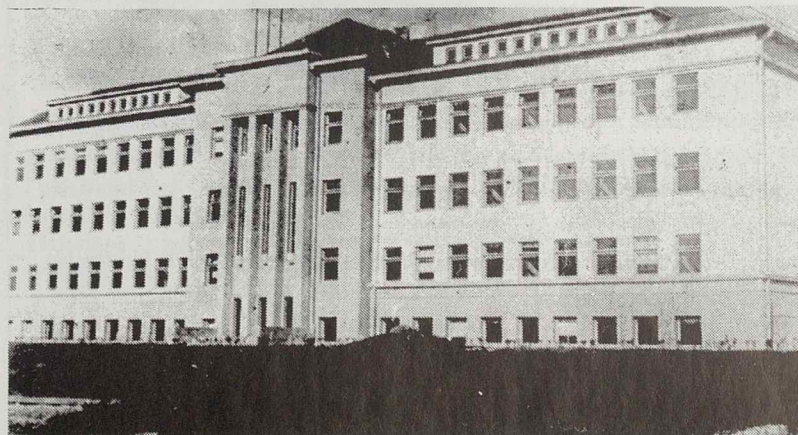
AUKŠTESNIOJI TECHNIKOS MOKYKLA

Tadas Mečkauskas

Vienos laidos istorija

Tai įvyko seniai, labai seniai, prieš 60 metų, kai 1939 metais vieną gražią birželio mėnesio dieną jaunuolių grupė susirinko naujos Aukštesniosios technikos mokyklos salėje nepaparastą įvykį pažymėti. Buvo dalijami mokyklos baigimo atestatai. O tuos atestatus gauti ne taip jau buvo lengva. Tik po penkerių metų įtempto darbo ir pasišventimo kai kuriems iš mūsų pasisekė.

Atsimenu, kai 1934 m. rudenį, išlaikę įstojamuosius egzaminus, būsimieji elektrikai ir mechanikai, gal 60-70 jaunuolių vienoje klasėje, susirinkome senuose ATM rūmuose Mickevičiaus g.

ATM naujieji rūmai Kaune

Nr. 1, Kaune, technikos mokslo semti. Mokykloje turėjome daug dirbti, ypač daug darbo ir laiko skyrėme visokių projektų skaičiavimams ir braižybai. Projektų buvo nemažai, bet sunkiausiai sekėsi elektros motoro ir elektros stoties suprojektavimai. Projektų paruošimui buvo skirta nemažai laiko, bet atėjus terminui, kartais visą naktį nemiegojė, vos suspėję užbaigti ir dar tušui neišdžiūvus, nešdavom laiku įteikti darbus. Žinojom - neišteiksi projekto, nebaigsi mokyklos. Įdomiau buvo mokslo semti mokyklos laboratorijose, darant bandymus su motorais, generatoriais, įvairiais aparatais, atliekant praktiką elektros stotelėje, dirbtuvėse, geodezijos matavimus Ažuolyne su nivelyrais ir teodolitais, išmokstant perduoti žinias morzės aparatais. Apie laboratorijose daromus bandymus, jungiant elektros grandines, buvo sukurta net dainelė:

Viduryje varžos ir aplinkui vielos,
o kur bėga srovė, žino vienas Dievas...

Mokykloje ne vien mokslu gyvenome. Šalia mokslo mokykloje veikė įvairios jaunimo organizacijos: skautai vyčiai, jaunalietuviai, šauliai ir įvairūs būreliai. Čia buvo ruošiamos iškylas, ekskursijos, šokių vakarėliai, statomi scenos ir radijo vaidinimai. Skautai vyčiai padirbo 20 su viršum baidarių (drobiniai laiveliai) ir dalyvavo prof. S. Kolupailos vadovaujamoje ekskursijoje. Jie plaukė Nerimi nuo Panerių iki Kauno. Anksčiau, 1931-1932 metais, aktyvus buvo avacijos būrelis, kuris savo jėgomis mokyklos dirbtuvėse pastatė sklandytuvą "Technikas-1". Organizavo elektrotechnikas Br. Oškinis. Be to, laisvalaikiu, jeigu pavykdavo sukombinuoti koki litą, ėjome į operos, dramos ar kino teatrų. Jeigu nebuvo už ką nusipirkti bilieta, smagu buvo ir Laisvės alėjoje pasižvalgyti, gimnazistes pakalbinti arba į kokią čiuožyklą įsmukti.

Paskutiniaisiais mokslo metais turėjome progos dalyvauti mokyklos ruošiamoje ekskursijoje į Rygą Latvijoje. Aplankėme tuo metu statomą Kegumo hidroelektrinę stotį (70,000 kW), technikos mokyklą panašią į mūsų, Rygos miesto išmokytojus. 1939 metais gegužės mėnesį vyko Europos krepšinio pirmenybės Kaune. Tam tikslui per nepilnus penkis mėnesius pastatyta sporto halė, kurioje buvo 3500 sėdimų ir 6000 stovimų vietų. Lietuvos rinktinėje žaidė mūsų mokyklos

mokytojas Leonas Baltrūnas ir auklėtinis Vytautas Leščinskas. Mes, žiūrovai, žinoma, palaikėme savuosius. Rėkėm, kiek galėjom. Lietuva laimėjo.

Mokykloje praleisti metai, nors ir sunkaus darbo, bet ir gražiausių prisiminimų metai. Tiesa, penkerius metus mūsų garbingi ir pasišventę mokytojai kalė į galvą technikos mokslą, kad baigę mokyklą būtume gerai pasiruošę atlikti mums pavestą darbą. Reikia pripažinti, kad jų darbas nebuvo veltui. Baigę mokyklą technikai buvo gerai įvertinti, greit gaudavo darbą, buvo geri specialistai. Tuo laiku jie Lietuvai buvo labai reikalingi. Ir štai, po penkerių mokslo metų - 1939 metais birželio mėnesį jau su atestatais rankose, mes pilni energijos buvome pasiruošę tą uždavinį atlikti. Išsiskirstėme kas sau po visą kraštą, kad įgytas žinias galėtume pritaikyti praktikai. Bet vieni dar tęsė toliau mokslą universitete, kiti stojo į kariuomenę, daž-

niausiai į karo mokyklą, o dar kiti gavo darbą miestų elektrinėse ar telefonų stočių ir tinklų tarnyboje. Neilgai teko džiaugtis nauju gyvenimu. Prasidėjo didelis ir žiaurus karas. Lietuva buvo bolševikų, paskui nacių ir vėl tų pačių bolševikų okupuota. Kurso draugai buvo išblaškyti. Vieni liko Lietuvoje, kiti pasitraukė arba buvo priversti pasitraukti į Vakarus.

Reikia pastebėti, kad iš apie 60 mokinių, 1934 metais įstojusių į ATM pirmąją klasę, 1939 metais ją baigė 36: 21 mechanikas ir 15 elektrikų. (Pirmoje klasėje mechanikai ir elektrikai mokėsi kartu.)

1939 metais baigusiujų Aukšteniąją technikos mokyklą sąrašas:

Mechanikai: Baranavičius Valdas, Erdmanas Albertas, Jackeivičius Antanas, Jančauskas Jonas, Kovarskis Borisas, Krakaitis Adolfas, Krečmeris Abraomas, Kuras Herbertas, Lazarevičius Stasys, Matulionis Jonas, Pasiaura Edmundas, Ražaitis Petras, Savičius Izaokas, Stefanavičius Leopoldas, Šakalys Juozas, Šiurkus Antanas, Vintartas Vytautas, Vladišauskas Henrikas, Navaruskas Aleksandras, Matusevičius Antanas, Varnauskas Vaclovas.

Elektrikai: Baranauskas-Barūnas Kazimieras, Bitinas Teodoras, Čelka Adomas, Gylis Vladas, Grinas Icikas, Liuciu Mykolas, Mečkauskas Tadas, Valavičius-Valiūnas Jonas K., Meliešius Stasys, Miliūnas Vytautas, Petrauskas Juozas, Petrauskas Zigmas, Puodžiūnas Juozas, Saurazas Zigmas, Žvirela Romas.

Dabar reikėtų nors trumpai aprašyti kiekvieno nueitą gyvenimo kelią, pasiektus laimėjimus ar patirtas nesėkmes. Labai gaila, bet šiandien to padaryti nėra galimybės. Per ilgai buvome vieni nuo kitų atskirti, per ilgai negalėjome vieni kitiems net laiškų atvirai parašyti. Ypač kas atsitiko su mechanikais, kaip jiems sekėsi ir net kiek jų yra likusių gyvųjų tarpe - nėra žinoma. Jų tarpe buvo keletas vokiečių kilmės kauniečių, kurie sovietų okupacijos metu repatrijo ir galėjo būti įtraukti į vokiečių kariuomenę. Man teko 1944 metais vieną iš jų sutikti Dirschau mieste. Jis buvo sužeistas fronte ir paleistas namo.

Apie elektrikus turime daugiau žinių. Iš 15, tais metais baigusiu elektrikų mažiausiai, šeši pasitraukė į Vakarus. Kiti liko Lietuvoje. Visai nėra žinių apie Vladą Gylį, Iciką Griną, Juozą Petrauską ir Romą Žvirelą. Yra šiek tiek žinių apie šiuos likusius Lietuvoje:

Bitinas Teodoras - Dirbo Ukmergės elektrinėje ir Anykščių statybos-montavimo bei elektros linijų statyboje. Mirė 1977 metais.

Čelka Adomas - Studijavo VDU, 1944 metais buvo 4-tame kurse.

Liuciu Mykolas - Dirbo Kauno elektros tinklų įmonėje pastočių tarnybos viršininku. Sužeistas autoavarijoje. Išėjęs į pensiją netrukus mirė.

Petrauskas Zigmas - Baigė Karo mokyklą aspirantu. Gyveno Molėtuose, dirbo elektrifikacijos srityje.

Puodžiūnas Juozas - Baigė universitetą. Dirbo Panevėžio elektros tinklų įmonėje vyr. inžinieriumi. Vėliau - pastočių tarnybos viršininku. Mirė 1990 metais.

Pasitraukusių į Vakarus elektrikų sąrašas:

Baranauskas-Barūnas Kazimieras - Dirbo savo specialybėje Lietuvoje, o Amerikoje - C.T. Main Eng. bendrovėje Bostone. Išdirbo apie 20 metų prie didelių elektros jėgainių projektavimo.

Mečkauskas Tadas - Baigė Karo mokyklą aspirantu. Karo metais - Vilkaviškio elektrinės vedėjas. Amerikoje dirbo Inland Steel kompanijoje.

Meliešius Stasys - Tarnavo kariuomenėje. Amerikoje dirbo G.M. kompanijoje, vėliau prie kelių konstrukcijos darbų.

Miliūnas Vytautas - Lietuvoje dirbo prie telefonų tinklo. Neilgai teko dirbti Amerikoje, nes mirė 1951 metais Chicagoje.

Saurazas Zigmas - Dirbo pas prof. J. Gravrogą. Baigė VDU Kaune. Pasitraukė į Austriją. Iš Vokietijos emigravo į Kanadą. Metus dirbo pagal kontraktą, o vėliau - įvairiose elektros kompanijose ėjo atsakingas pareigas. Persikėlęs į Floridą, sėkmingai vertėsi nekilnojamojo turto bizniu. Vedė operos solistę Janiną Liustikaitę.

Valavičius-Valiūnas Jonas - 1940 metais baigė Karo mokyklą, 15-tą aspirantų laidą. Dirbo Pašto valdyboje. Vokietijoje dirbo prie amerikiečių armijos, vadovavo lietuvių darbo kuopai, statė tiltus. Aktyviai dalyvavo Vokietijos lietuvių visuomeniniame gyvenime. Daug padėjo Vasario 16 gimnazijai. Mirė 1995 metais.

Mokykla laiko būvyje

Aukštesnioji Technikos mokykla - ATM arba "Aš Tave Myliu" buvo vienintelė Nepriklausomoje Lietuvoje. Čia veikė statybos, mechanikos ir elektrotechnikos specialybių skyriai. 1937 metais įvykdyta specialybių skaldymo reforma - įkurti susisiekimo, architektūros, geležinkelių, pramonės mechanikų, elektros energijos tiekimo ir tele-susisiekimo skyriai. 1938 metais suorganizuotas geležinkelių ėjos skyrius. Buvo priimtos septynios merginos.

Į mokyklą buvo priimami baigę vidurinės mokyklos keturias klases. Mokslas tęsėsi penkerius metus. Už mokslą reikėjo mokėti 100 litų. Neturtingi ir gerai besimokantys moksleiviai nuo mokesčio buvo atleidžiami ir dar be to gaudavo 40 arba 80 litų per

mėnesį. Atostogų metu dar buvo galima prisidurti pinigų, atliekant mokyklos parūpintą vasaros darbų praktiką, kur mokėjo nuo 100 iki 125 litų per mėnesį. Tiesa, grįžtant iš praktikos, pinigų beveik nelikdavo, bet praleista darbo vasara suteikdavo daug patyrimo ir gražių prisiminimų.

1939 metų elektrikų ir mechanikų laida

Vieną vasarą atlikau praktiką Alytaus rajone prie telefono linijų tiesimo ir remonto darbų. Reikėjo išmokti stulpams duobes iškasti ir laidus kabinti, ant stulpų laiptuoti. Buvome "motorizuoti". Vienos kumelaitės jėgos vežimas vežiojo darbo įrankius ir mūsų asmeninius daiktus. Kumelaitė buvo nepainiama mūsų darbo talkininkė. Tikras čigonų gyvenimas. Antrą vasarą atlikau praktiką Klaipėdoje, automatinėje telefono stotyje. Tai buvo 1935 metais anglų pastatyta pirmoji tokia stotis Lietuvoje. Čia pirmą kartą susipažinau su Baltijos jūra, plaukiojau karo laivu "Antanas Smetona", dalyvavau įvairiose išvykose. Ši praleista vasara - viena iš gražiausių.

Tais laikais mokykla bendrabučių dar neturėjo, moksleiviai gyveno privačiai. Seni rūmai Mickevičiaus gatvėje buvo per maži, todėl mokslas vyko pamainomis. 1938 metais pastatyti nauji rūmai Tvirtovės al. 35: gražios, erdvios klasės, braižyklos salė, susirinkimų ir šokių salė bei laboratorijos teikė daug malonumo ir geros nuotaikos besimokantiems. Su tokia mokykla nesinorėjo skirtis, nors ir antrus metus pasilikti savanorių neatsirado. 1920-1939 metų laikotarpiu šią mokyklą baigė 576 absolventai. Nors ir buvo trūkumų bei trukdymų karo metais, mokyklos veikla tęsta toliau.

Per okupacijas mokykla pavadinta Kauno politechnikumu. Tada pastatė moksleiviams bendrabučius, gamybines-mokomąsias dirbtuves, naują mokymo patalpų priestatą, sporto ir iškilmų

sales. 1965-1980 metais mokėsi apie 3000 moksleivių, iš kurių apie 1500-2000 dieniniame skyriuje, kiti vakariniame bei neakivaizdiniame skyriuose. Dėstytojų ir tarnautojų buvo apie 150. Įsteigta daugiau laboratorijų, kabinetų. Įvesta daugiau specialybių. Iš bendrų dalykų dėstė rusų kalbą ir literatūrą, visuomenės mokslą, istoriją. Veikė įvairūs būreliai, pvz., sporto, radiotechnikos ir kiti. Kaip visose kitose mokyklose, taip ir šioje veikė komjaunimo organizacija.

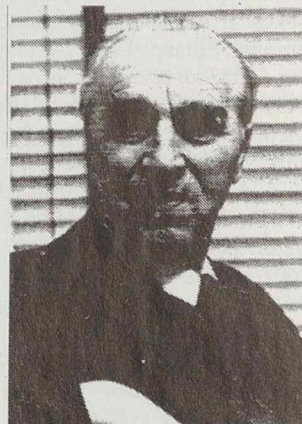
Per mokyklos gyvavimo laikotarpį jai vadovavo šie mokslo vyrai:

Julius Gravrogkas	1920-1940
Antanas Krikščiūnas	1940-1942
Antanas Gavelis	1942-1949
Adolfas Kremenskas	1949-1951
Sergejus Baublys	1951-1955
Borisas Bielovas	1955-1964
Saulius Stankevičius	1964-1975
V. Ganusauskas	1975-1977
Saulius Stankevičius	1977-1991
Gediminas Mačys	1991-1994
Vytautas Tinteris	1994-1995
Albertas Zvicevičius	1995-1996
Jonas Krivickas	1996-

Prof. inž. Julius Gravrogkas ir jo išradimas

Nuo pat ATM įkūrimo iki 1940 metų jai vadovavo inž. Julius Gravrogkas. Jis ne tik buvo geras pedagogas, bet ir savo srities specialistas, mokslininkas. Būdamas mokyklos direktoriumi, jis dar dėstė VDU ir vėliau tapo to universiteto rektoriumi. Daug dirbo prie savo išradimo. Pateikiama ištrauka iš inž. Zigmo Saurazo (mūsų laidos absolvento) laiško, kuriame rašoma apie tą išradimą:

"... pas prof. Gravrogką ATM dirbtuvėse dirbau vakarais. Tekindavau jo išradimui atskiras dalis, meistriui Gertui padedant, o dienomis eidavau į VDU pasiklausti. Daugiausia laiko praleidau dirbtuvėse iki galutinai buvo paruoštas ir sumontuotas jo išradimo aparatas. Buvo atlikta daug skaičia-

Prof. J. Gravrogkas

vimo ir daug braižymo bei tekinimo darbų. Aparatas buvo sumontuotas ir paleistas demonstravimui. Išradimas buvo išbandytas. Aparatas vadinosi gyroskopinis stabilizatorius. Išradimo tikslas - laivams plaukiant jūroje, panaikinti bangų siūbavimo efektą, kad keleiviai nesirgtų jūros liga. Buvo labai geras ir brangus išradimas, tik gaila, kad, išradėjui iškeliavus amžinybėn, nebuvo įgyvendintas.

Vieną kartą, kai aparatas buvo galutinai baigtas ir elektros sujungimai atlikti, nutarėme jį paleisti ir išbandyti. Aleksas Gertas su savo tėvu, kuris taip pat buvo meistras, stovėjo prie aparato ir juokėsi. Senas Gertas bijojo, kad aparatas paleidimo metu gali sprogti ir dirbtuvių stogą išnešti. Aš priėjau prie kontrolinės lentos, kurią pats sumontavau ir svarbius elektros jungimus atlikau, ir įjungiau pirmąjį gyroskopą. Tėvas Gertas pasileido bėgti prie durų. Išibėgėjęs gyroskopui, įjungiau mažų bangų pavara, ir aparatas pradėjo siūbuoti į visas puses. Grįžęs tėvas Gertas su sūnumi Aleksu pradėjo ploti rankomis ir man ranką spausti. Kai įjungiau stabilizuojantį gyroskopą, siūbavimas buvo sustabdytas. Tas reiškė, kad išradimas veikia. Kitą dieną atėjo prof. Gravrogas ir pamatęs, kad aparatas veikia, buvo labai laimingas ir juokėsi, kad aš niekad prieš tai nemačiau jo taip juokiantis. Pasakęs, kad išradimas veikia, paspaudė man ranką ir išėjo.

Neseniai gavau laišką iš dabartinio ATM direktoriaus. Jis pranešė, kad prof. J. Gravrogas mokslinis išradimo aparatas okupacijos metais buvo sunaikintas.

Reikia pastebėti, kad šis išradimas buvo pateiktas svarstymui Patent Office in Washington, USA, ir yra įregistruotas panašioje įstaigoje Kanadoje.

KATM - KAUNO AUKŠTESNIOJI TECHNIKOS MOKYKLA DABAR

Rašo Ina Šlekytė-Kriščiukaitienė

Ina Kriščiukaitienė 1951 metais baigė Kauno Politechnikos institutą (taip buvo pavadintas VDU) ir net 40 metų dėstė mokykloje chemiją bei braižybą. Dabar vadovauja mokyklos muziejui ir dirba prie ATM visų absolventų sąrašo sudarymo. Muziejus priima visų rūšių suvenyrus ir jų laukia, kaip fotografijų, prisiminimų, straipsnių ir pan.

Kauno Aukštesnioji Technikos mokykla yra pirmoji ir viena iš didžiausių Lietuvos aukštesniųjų technikos mokyklų, rengiančių pagrindinių tradicinių technikos kryptų specialistus, greit švesianti savo 80-mečio jubiliejų.

Iki Pirmojo pasaulinio karo, kol Lietuva buvo Rusijos okupacijoje, techniško lavinimo nei aukštosios,

nei aukštesniųjų mokyklų nebuvo. Įgyti aukštąjį mokslą lietuviai galėjo tik Rusijos aukštesiosiose mokyklose arba Varšuvoje, bet mokslus baigę turėdavo pasilikti dirbti Rusijoje. Atkūrus nepriklausomybę, į Lietuvą sugrįžęs nemažas inžinierių būrys pirmiausiai pajuto trūkumą viduriniojo techniško išsilavinimo specialistų, su kuriais galėtų vykdyti šalies ūkio vystymo darbus. Lietuvos vyriausybė 1919 metais priėmė nutarimą įsteigti aukštesniąją technikos mokyklą Vilniuje, bet, Vilnių lenkams okupavus, tokia mokykla 1920 metais įkurta Kaune. Mokyklos įkūrėjas ir pirmasis jos vadovas direktorius - inž. Iulijonas Gravrogas, o vėliau profesorius, Kauno Vytauto Didžiojo universiteto rektorius.

Pagrindinės specialybių kryptys per visą veiklos laikotarpį buvo šios: statyba bei architektūra, kelių tiesimas, metalų apdirbimas, pramonės įmonių bei transporto mechanizmų priežiūra ir remontas, elektros energetikos, teleryšių, radijo, dabar elektronikos aparatūros gamyba bei aptarnavimas ir kai kurios gretutinės specialybės pagal valstybinį poreikį.

Lietuvoje daugelis mokyklų, taigi ir mūsų KATM, priklauso Švietimo ir mokslo ministerijai. Dabar mokyklai vadovauja dvylikas vadovas - direktorius, informatikos specialistas, technikos mokslų daktaras, docentas Jonas Krivickas. Jam padeda direktoriaus pavaduotojas Albertas Zvicevičius, statybos inžinierius.

Šiuo metu mokymas vyksta dviem srautais:

1. Priimami moksleiviai, kaip ir anksčiau, išėję nepilną bendrojo lavinimo mokyklos arba gimnazijos kursą. Jie mokosi bendrųjų, bet kartu ir specialybės dalykų. Mokslas tęsiasi ketverius metus, baigdami gauna profesijos diplomą ir bendrojo išsilavinimo atestatą.

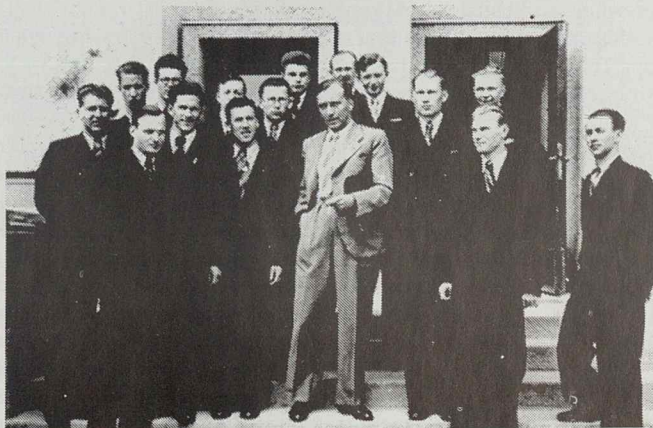
2. Kitą didesnę besimokančiųjų dalį sudaro jau baigę vidurines mokyklas ar gimnazijas. Tai mūsų studentai. Jie mokosi trejus metus ir baigdami gauna aukštesniojo mokslo diplomus. Po to dar vienerius metus gali studijuoti Kauno technologijos universitete ir įgyti inžinieriaus kvalifikaciją. Studentai dabar sudaro apie 75% iš visų besimokančiųjų. Ateityje gal bus pereita vien prie aukštųjų profesinių studijų, t.y. priims tik baigusius bendrojo lavinimo mokyklas.

1998-1999 metais mokosi apie 1250 jaunuolių. Iš jų bendrojo ir profesinio mokymo skyriuje yra 350, aukštesniojo mokslo studijų skyriuose (dieniniame ir neakivaizdiniame) - apie 900 (iš jų 50 merginų, t.y. apie 4%).

Specialybės - statyba, architektūrinių statinių restauracija, kelių tiesimas (ši specialybė dabar turi padidėjusią paklausą dėl europinio kelio "Via Baltika" darbų), automobilių priežiūra ir remontas, elektros energetika ir elektronikos technika.

Didžiausia dalis mokosi dieninio mokymo grupėse, mažesnė - neakivaizdinių (distancinių) studijų grupėse, skirtose dirbantiems. Vakarinių studijų grupių dabar nėra - toks mokymas 1953-1991 metais buvo čia, mokykloje, ir taip pat stambiose įmonėse (Lietuvos šiluminėje elektrinėje Elektrėnuose, Jonavoje, Telšiuose ir kitur).

Studijos ir mokymas vyksta 82 mokymo patalpose, kurios įrengtos kaip dalykų mokymo kabinetai arba specialybės laboratorijos (21 laboratorija). Turime dvi įrengtas kompiuterių klases, skirtas pradiniam mokymui, ir darbo stočių klasę (work station), kurioje studentai atlieka projektavimo

ATM 1939 m. elektrikų laida. Iš k. T. Mečkauskas, S. Meliešius, A. Čelka, T. Bitinas, J. Puodžiūnas, I. Grinas, J. Valavičius-Valiūnas, J. Petrauskas. M. Liuciu, prof. dr. inž. V. Jakovickas, Z. Saurazas, V. Gylis, K. Baranauskas-Barūnas, R. Žvirela, už jo V. Miliūnas ir Z. Petrauskas.

darbus, o dėstytojai ruošia naujas mokymo priemones bei užduotis dalyko dėstymui. Mokyklos kompiuterių tinklas prijungtas prie INTERNET. Apie mokyklos gyvenimą galima sužinoti namų puslapyje (home page) - <http://vingis.sc-uni.ktu.lt/ktk/>.

KATM mokslas nemokamas. Gerais pažymiais besimokantys gauna valstybės paramą - stipendijas, maždaug vieno minimalaus gyvenimo lygio. Iš viso stipendijas gauna apie 70% besimokančiųjų dieninio mokymo skyriuose.

Mokykla turi gana didelį apie 400 vietų bendrabutį (atskiras penkių aukštų pastatas) ir visus norinčius už nedidelį mokestį priima ten gyventi.

Prie pagrindinio mokyklos pastato, kuris buvo pastatytas dar 1938 metais, 1968-1972 metais pastatyti du priestatai: vienas - mokymo patalpoms, kitas - sporto ir iškilmų salėms. Priestate įrengta valgykla ir nedidelė kavinukė.

Mokykloje muziejus užima apie 50 kv metrų plotą patalpą (senais laikais čia buvo biblioteka). Turime

daug įvairių eksponatų: albumų, knygų, nuotraukų. Čia saugomos mokyklai įvairiomis progomis dovanotos dovanos, suvenyrai ir mokyklos vėliava: ant 1x1.9 žalio šilko audeklo aukso spalvos siūlais išsiuvinėtas mokyklos ženklas ir mokyklos pavadinimas "Kauno aukštesnioji technikos mokykla".

Šiuo metu mokykloje pastoviai dirba 78 pedagogai, tarp jų šeši mokslų daktarai, du dėstytojai ekspertai, 19 vyr. dėstytojų, 11 dėstytojų yra šios mokyklos absolventai, apie 60% dėstytojų - moterys. Yra ateinančių dėstytojų, daugiausiai iš Kauno technologijos universiteto arba gamybos - jų skaičius nepastovus.

Nuo 1955 metų KATM bendrauja su Rygos ir Talino tokiomis pačiomis mokyklomis. Nuo 1973 metų užmezgtas bendradarbiavimas su Vokietijos Šmalkaldeno (netoli Erfurto) aukštąja technikos mokykla (Fachhochschule Schmalkalden), su kuria keičiamės studentų grupėmis praktiką atlikti bei studijas pagilinti. 1993 metais pradėjome bendrauti su Norvegijos Horteno technikos kolegija (Horten Technical College). Nuo 1996 metų bendrai vykdomė PHARE tarptautinę programą su Danijos Lyngby technikos kolegija (Lyngby Technical College).

Per visą mokymo veiklos laikotarpį KATM išleido jau 21,250 absolventų. Iki 1945 metų buvo išleisti 997 absolventai, iš jų net 386 suteikti inžinieriaus vardai. Didžiausias skaičius specialistų parengtas automobilių techninės priežiūros ir remonto specialybės - daugiau negu 4,600, metalų apdirbimo bei

mechanikos - 3,500, maždaug tiek pat statybininkų, po mažiau - kitų.

Daugelis mūsų mokyklos absolventų, vėliau studijavę Kauno bei Vilniaus universitetuose, tapo gerais savo srities specialistais - gamybos vadovais, mokslininkais. Daugelis iš jų dirbo arba dirba įvairiose mokslo, gamybos ir net valstybės valdyme. Keletą iš jų paminėsiu:

Mikalojus Baublys, 1927 metų mechanikos specialybės absolventas, vėliau KATM ir Vytauto Didžiojo universitete braižomosios geometrijos dėstytojas. Pokario metais (1946-1948) Vokietijoje suorganizavo karo pabėgėliams, buvusiems KATM moksleiviams, analogišką mūsiškei Lietuvių aukštesniąją technikos mokyklą, kurioje 44 statybos, elektrotechnikos bei mechanikos specialybių moksleiviai gavo Vokietijos Švietimo ministerijos pripažintus specialistų diplomus!

Bronius Oškinis, 1933 metų absolventas, didelis avia-sporto entuziastas - vėliau buvo žymiausias lietuviškų

sklandytuvų konstruktorius.

Edmundas Arbas-Arbačiauskas, 1936 metų absolventas - gerai žinomas architektas Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Lietuvoje.

Romualdas Chomskis, 1941 metų absolventas, elektros energetikos specialistas, technikos mokslų daktaras, daugelį metų buvo Kauno politechnikos instituto prorektorius.

Stasys Jaruševičius, pramonės mechanikos specialybės 1945 metų absolventas, vėliau įgijęs inžinieriaus chemiko specialybę, dirbęs gamybos vadovu, vėliau 20 su viršum metų buvo Lietuvos atstovybės vadovu Maskvoje.

Justinas Nekrašas, 1947 metų absolventas ir **Algirdas Stumbras**, 1946 metų absolventas - ilgamečiai Lietuvos energetikos sistemos vadovai.

Pranas Noreika, 1950 metų absolventas. Iki šiol vadovauja stambiausiai Lietuvos šiluminei jėgainei. Jis pasižymėjo ne tik kaip geras specialistas ir gamybos organizatorius, bet ir kaip dirbančiųjų gerbūvio kūrėjas, pastatęs didelį sporto bei sveikatingumo centrą Elektrėnuose.

Česlovas Radzinauskas, 1948 metų absolventas. Dirbo vadovaujančiuose postuose Transporto ministerijoje. Jo vardu pavadintas dabar pastatytas naujas "Via Baltika" kelio tiltas per Nemuną.

Česlovas Stankevičius, 1955 metų absolventas. Dabar Lietuvos krašto apsaugos ministras.

Algirdas Petrusevičius, 1955 metų absolventas ir **Simas Romutis Petrikis**, 1960 metų absolventas - dabartinio Lietuvos seimo nariai.

Adakras Šeštakauskas, 1957 metų absolventas, Lietuvos statybininkų asociacijos prezidentas, Vilniaus Gedimino technikos universiteto garbės daktaras.

Titas Masiulis, 1981 metų absolventas, 1991 metų sausio 13-osios auka - žuvo gindamas Televizijos bokštą Vilniuje.

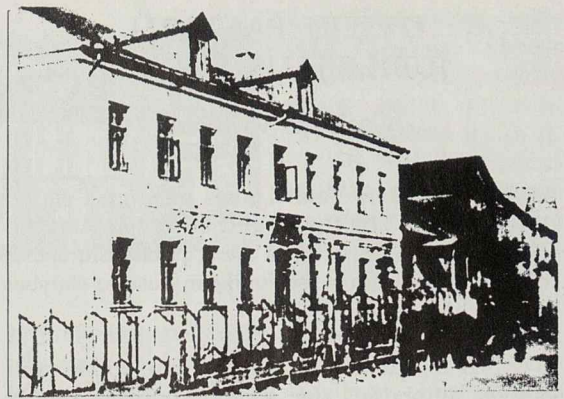
Būtinai reikia dar paminėti ir tuos mokyklos auklėtinius, kurie okupacijos metais išitraukė į aktyvią rezistencinę veiklą ir kovojo prieš okupantus Lietuvos miškuose. Štai keli žinomi:

Petras Bartkus, kuris turėjo baigti ATM 1945 metais, bet, baigiantis karui, įsijungė į rezistencinę kovą, organizavo Raseinių apskr. partizanus, įkūrė naują Prisikėlimo apygardą. P. Bartkus buvo Lietuvos laisvės kovų Sąjūdžio vyriausios tarybos narys, pasirašė 1949 m. vasario 16 d. deklaraciją. **Petras Bartkus-Žadgaila** žuvo 1949 metais.

Kazimieras Pyplys-Mažytis, dalyvavo 18 kautynių, du kartus sužeistas, igaliojiniams ryšiams su Vakaraais. Žuvo 1949 metais.

Zigmas Stanelka, partizanas, žuvo kovoje už Lietuvos laisvę.

Nina Nausėdaitė, gyva išlikusi, bet daug iškentėjusi

ATM senieji rūmai Kaune, Mickevičiaus gatvėje Nr. 1

Sibiro lageriuose, rezistencijos dalyvė, Sąjūdžio tarybos ryšininkė. Nina buvo pirmoji mergina, gavusi ATM techninės diplomą 1945 metais.

Galėjo būti daugiau rezistencijos dalyvių, buvusių mokyklos auklėtinių. Bet visus surasti nėra lengva, nes daugelis dangstėsi slapyvardžiais ir apie išėjus savo mokslus nekalbėjo.

Absolventų atžvilgiu, pasižymėjusių įvairiose veiklos srityse ir sprendžiant iš jų pačių atsiliepimų, visi patenkinti, kad mūsų mokykloje gavo gerus specialybės pažinimo pagrindus.

Štai ką įrašė muziejaus svečių knygoje, neseniai čia apsilankę, 1958 metų laidos absolventai:

"...tariame nuoširdų aciu šiai senų ir garbingų tradicijų mokyklai už suteiktas mums žinias, už įskiepytą nuširdaus bendradarbiavimo ir geranoriškos draugystės sėklą. Ir toliau stengsimės dirbti savo laisvos šalies labui!"

1995 metais, prieš 40 metų baigusių statybos absolventų įrašas:

"1955 metais kiekvienas mūsų grupės mokinys savaip davė priesaiką per mokslą ir darbą siekti Lietuvos laisvės. Šiandieną džiaugiamės, kad esame šios didžiosios Vilties liudininkai. Reiškiame didelę pagarbą ir padėką buvusiems mūsų dėstytojams ir savo jauniems draugams, kurie toliau mokėsi, statė namus, augino vaikus ir auklėjo juos Lietuvos patriotais."

Pasirašė:

Prof. Sigitas Marčiukaitis, Vilniaus Gedimino technikos universitetas.

Algirdas Petrusevičius, buvęs rezistencijos dalyvis, politkalnis ir dar 16 jų grupės draugų.

Dar vienas įrašas:

"Džiugu matyti naujai įrengiamas mokymo laboratorijas. Tai reikšminga investicija jaunimui, Lietuvos atečiai. Malonu susitikti su savo darbą mylinčiais dėstytojais ir su žinių siekiančiais studentais. Geriausios sėkmės Jūsų ir buvusiai mano Mokyklai!"

Pasirašė:

Dr. doc. Jonas Puodžius, 1955 metų radijo ryšių laidos absolventas, Švietimo ir mokslo viceministras (1977 m.). TŽ

DVIEJŲ PASTATŲ JUBILIEJAUS PROGA

Česlovas Vištokas

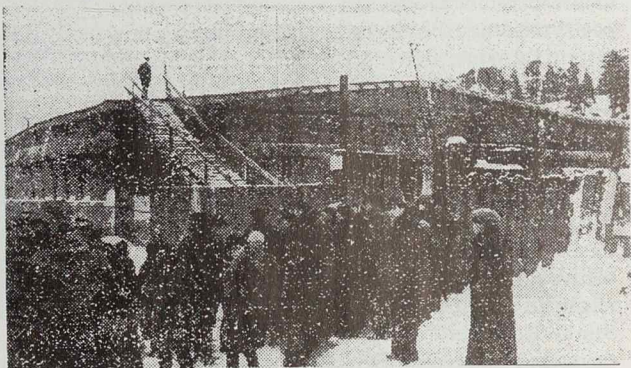
1939 m. pavasarį Kaune buvo užbaigtas statyti didžiausias Pabaltijyje autobusų garažas, ir trumpiausiu laiku pastatyta viena puikiausių sporto halių Europoje. Įdomi šių unikalių pastatų statybos eiga.

1929 m., pakeitus arklių tramvajų, miesto savivaldybė autobusais susisiektį koncesiją suteikė privačiai bendrovei. Netrukus paaiškėjo, kad bendrovė nesilaiko taisyklių bei reikalavimų. 1930 m. savivaldybė nutarė nutraukti koncesiją ir perimti susiekimą savo autobusais. Buvo paleista dešimt naujų autobusų, užsakyta dar dvylika, ir užpirta apie 30 naudotų autobusų. Kauno miesto savivaldybė savo garažo neturėjo. Autobusai buvo laikomi Kęstučio, Maironio gatvėse ir kitur. Aplinkiniai gyventojai buvo nepatenkinti ir rašė skundus. Žiemą autobusų varikliai dažnai veikė per naktį. Pasitaikė, kad gyventojai išjungdavo variklius ir išmesdavo jų raktus.

1937 m. pradžioje Kauno miesto savivaldybė (KMS) nusprendė pastatyti garažą, kuriame sutilptų apie šimtas autobusų, dirbtuvės, o trijų aukštų priestatą užimtų administracija. Garažo halė būtų be kolonų. Jo dangą sudarytų gelžbetoninė arka. Tokį pastatą rangovai pastatytų už 1.2 mil. litų. Halė su kolonomis atsieitų per pusę pigiau. Nutarta statyti su kolonomis ir taupumo sumetimais ūkio būdu. Buvo nupirkta sklypas Šančiuose, Geležinkelio gatvėje. Autobusų garažo projektą paruošė arch. S. Kudokas - KMS Statybos skyriaus vedėjas. Techninius apskaičiavimus padarė laisvai samdomas inž. Z. Homčiauskas. Vandentiekio ir apšildymo darbus pavedė rangovui. Garažą sudarė trys halės po 60 m ilgio ir 30 m pločio. Birželio pradžioje prasidėjo statyba. Apie 300 darbininkų dirbo iki vėlaus vakaro ir net sekmadieniais. Betonai buvo maišomas rankomis. Statyba turėjo būti baigta gruodžio mėnesį. Panašią halę rangovai statė "Maisto" fabrikui. Tais metais Kaune prasidėjo didelės statybos: klinikų kompleksas (750 lovų), Aukštesniosios Technikos mokyklos rūmai, Darbo rūmai, Taupomųjų kasų rūmai, Prekybos ir pramonės ir Amatų rūmai.

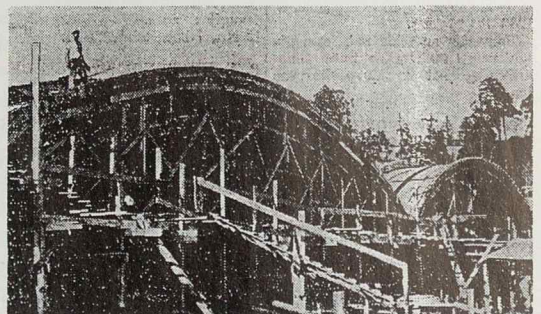
Lapkričio pabaigoje garažo statyba buvo užbaigta. Beliko vidaus įrengimai ir kt. Gruodžio 20 d. "benamiai" autobusai persikeltų į modernų garažą. Gruodžio 11 d., šeštadienį, apie pusę dvyliktos buvo

pajustas stogo griuvimas. Pasgirdo šauksmas: "Gelbėkitės - garažas griūna!" Kolonos griuvo viena po kitos, ir gelžbetonio danga smuko į vidų. Darbininkai spruko iš griūvančios halės. Keliolika arklių su vežimais sekė bėgančius. Netrukus, visų nuostabai, iš griuvėsių išėjo nesužalotas, aliarmą sukėlęs darbininkas. Jis paliko po griūvančiu stoglangiu. Garažo sienos iškrypo, tačiau dirbtuvių skyrius išliko. Administracijos pastatas nenukentėjo. Katastrofos metu vienas darbininkas buvo sunkiai sužeistas, o 14 darbininkų - lengvai. Pasigesta vieno darbininko. Ugniagesiai nelaimingojo kūną surado prislėgtą prie betono gabalo. Sensacinga žinia pasklido mieste. Žmonės vyko pasižiūrėti sugriuvusio garažo. Darbininkai pasakojo, kad vienas inžinierius inspektuodavo statybą su baltomis pirštinėmis, kad KMS Statybos skyriaus inspektorius

Sugriuvęs garažas

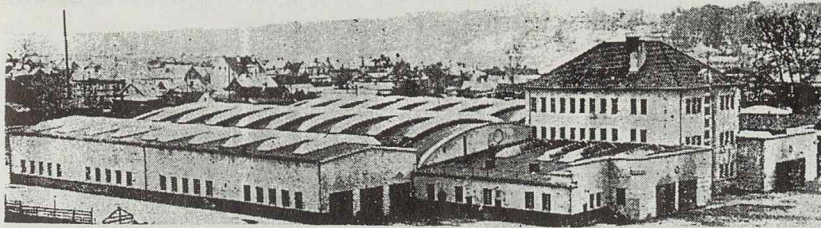
prof. Šimoliūnas, kelias dienas prieš katastrofą į statybą atsilankęs, išsitarė: "Reikia pridėtinės kolonos". (Prof. Dubeneckis, inspektuodamas jo projektuotą Betygalos bažnyčią, pastebėjo netiesią altoriuje koloną. Plaktuku apdaužęs ją, liepė išmūryti

Garažo atstatymas

tiesią...)

Vienų nuomone, kolonas paveikęs sniegas ant stogo, kitų - ištiko gamtos nelaimė ir t.t., kiti įtarė

KMS garažas 1938 m.

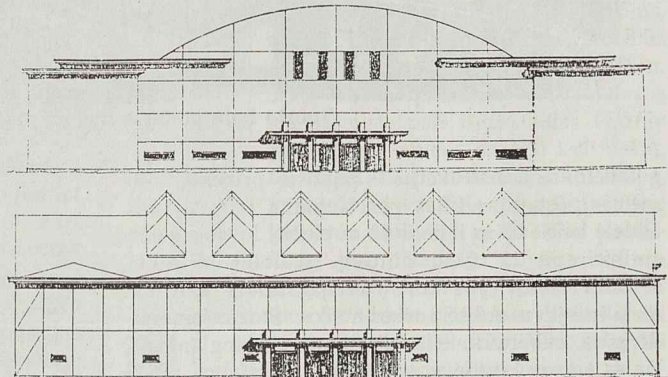
cemento mišinio sąstatą, sabotажą. Apie cukraus panaudojimo galimumą užsiminė ir KMS skyriaus vedėjas inž. K. Reisonas. Viename kino teatre buvo rodoma garažo statyba. Žiūrovai pradėjo juoktis ir šaukti: "Parodykite garažo griuvimą!" Katastrofa įbaugino "Maisto" fabriko statomos halės darbininkus. Buvo sudaryta komisija garažo katastrofos priežastims nustatyti. Vienas Kauno savaitraštis išspausdino "Petro Pūkelio" eiliuotą garažo istoriją. Įdomesnės ištraukos: "...Kauno miesto šeimininkai kartą susitarę, posėdyje susirinkę ir štai ką padarė... Autobusai stypso lauke, ir ten vietos mažai. Pastatykite nelaukę jiems puikų garažą... Kad lituką sutaupyti, burmistrai abudu, aptarė, kad reik statyti tiksliai ūkio būdu. Pastatytas, parėdytas staiga susvyrao. Geležis, cementas, plytos krūvon suvažiavo... Žmonės sako - inžinieriai per daug darbo turi ir todėl į savo darbą jie rimtai nežiūri..." Dienraščiai rašė, kad garažas statytas be plano ir tinkamos priežiūros.

KMS nutarė atstatyti sugriuvusį garažą. Posėdžio metu tarybos nariai atsisotijimu pagerbė žuvusio darbininko atminimą. Sugriuvusio garažo statybai buvo išleista apie 650 tūkst. litų. Taigi, nutarta statyti laikiną medinį garažą su apšildymu šalia sugriuvusio, kuriame sutilptų apie 30 autobusų, o 10 - išlikusio garažo dalyje. Atstatomo garažo statybą pavedė inž. P. Morkūnui. Statybai paskirta apie 900 tūkst. litų. Skubiai pradėjo ardyti ir sprogdinti griuvėsius. Skeveldra sužeidė inž. Civinskui kaktą. 1938 m. vasario mėn. laikinas garažas buvo pastatytas. Ilgai užsitęsė komisijos darbas garažo griuvimo priežastis ištirti. Inž. K. Reisonas buvo atleistas iš KMS. Pasitraukė ir arch. S. Kudokas (1938 m. pradėjo dėstyti ATM). Garažo atstatymas baigtas 1939 m. pavasarį. Viso KMS išleido apie 1.5 mil. litų. 1940 m. balandžio mėn. ekspertų komisija nustatė, kad garažo statyba vykdyta be pagrindinių brėžinių, sąmatos ir nebuvo laikomasi technikos reikalavimų. Svarbiausia katastrofos priežastis: garažo perdanga neturėjo pakankamai

temperatūrinių siūlių. Šaltis sukėlė didelius vidaus tempimus, kurie paveikė kolonas. Inž. K. Reisonui, arch. S. Kudokui ir inž. Z. Homčiauskui kaltinimas pateiktas už apsileidimą, nesilaikymą privalomų taisyklių ir vieno darbininko mirtį. Žuvusiojo darbininko našlė su vaikais ir

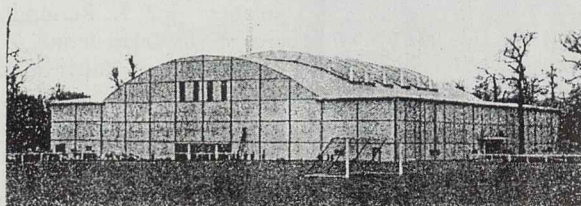
kitinukentėjusieji darbininkai pateikė civilinius ieškinius. Jei katastrofa būtų įvykusi dešimt dienų vėliau, būtų buvusi daug skaudesnė. Prisimenamas prof. Mošinskio pasakojimas apie vieno tilto statybą Rusijoje. Tuomet montuojamas tilto perdengimas pasirodė per trumpas, vyr. inžinierius padarė kryžiaus ženklą ir šoko į upę...

Prieš 60 metų pastatytas KMS garažas dabar vos pastebimas ir be autobusų. Sovietmečio užrašas "Gerbkime keleivių aptarnavimo kultūrą" nubluko... 1937 metais Lietuvos krepšinio rinktinė Rygoje laimėjo antrąsias Europos pirmenybes (pirmąsias laimėjo

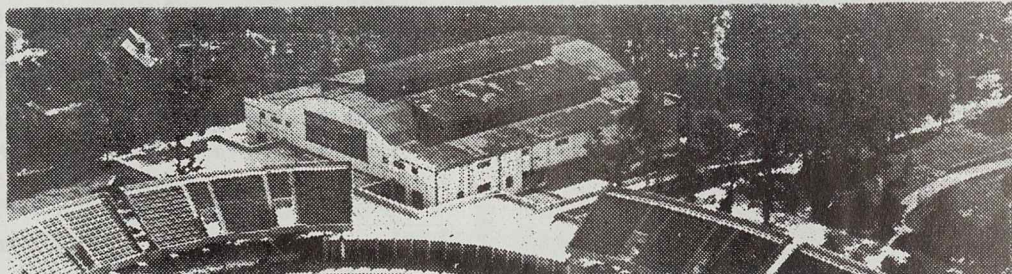
Sporto halės planas

Latvija). Tarptautinė krepšinio federacija pasiūlė Lietuvai rengti Europos pirmenybes. Pasiūlymas buvo priimtas, tačiau pirmenybės būtų pravestos valstybiniame stadione. Kūno Kultūros Rūmų vadovybė tikėjosi mūsų rinktinės, sustiprintos keliais Amerikos lietuviais, pergalės ir, matydama didėjančią krepšinio populiarumą krašte, nutarė pastatyti reprezentacinę sporto halę, kurioje galėtų sutilpti 11 tūkst. žiūrovų. Vyriausybė, apsvarsčius Kūno Kultūros Rūmų pasiūlymą ir įvertinus pirmenybių reikšmę, davė leidimą statyti halę, pažadėdama finansinę paramą. Tokios halės sąmata siektų apie 400 tūkst. litų. Kūno Kultūros Rūmai savo iniciatyva sudarė didesnę pusę sumos, o valstybė užtikrino likusiąją dalį. Beliko šeši mėnesiai iki pirmenybių.

Sporto halė 1939 m. Radijo stiebas susprogdintas 1944 m.

Arkinės konstrukcijos halės projektą per kelias savaites parengė inž. A. Rozenbliumas. Jis talkininkavo inžinieriams, kurie apskaičiavo

Sporto halė pokario metais prie stadijono

gelžbetonio konstrukcijas. Pagal jo projektą 1937 metais pastatytas tiltas per Nemuną ties Alytumi. Didelė halė - 63 m ilgio ir 61 m pločio, kurioje galėjo sutilpti apie 12 tūkst. žiūrovų, įskaitant 3.5 tūkst. sėdimų vietų. Jos konstrukciją sudarė keturios metalinės 15 m aukščio arkos ir sijos. Stogas lentomis dengtas, ruberoidu užsandarintas, su stoglangiais. Halės sienos plytomis apmūrytos. Statybos ranga atiteko P. Dėdelei. Unikale ir sudėtingos konstrukcijos halę rangovas apsiėmė pastatyti už 380 tūkst. litų. Statyba pradėta 1938 m. gruodžio mėn. valstybinio stadiono teritorijoje, kurią vedė firmos inž. K. Brunius. Kauno kūno kultūros rūmai pavedė inž. A. Prapuoleniui jos priežiūrą. Sausio mėnesį paruošė pamatus arkoms ir sienoms. Pradėjo arkų iš metalo juostų montavimą. Arkos konstrukciją sudarė 12 sekcijų, prireikė apie 4.5 tūkst. kniedžių. Beliko trys mėnesiai iki sudėtingos statybos pabaigos. Buvo dirbama ištisomis savaitėmis ir naktimis, kniedymas aidėjo Ažuolyne. Paskiras sekcijas kėlė ant medinės konstrukcijos arkų, paremtų ant pastolių, ir jas jungė kniedėmis. Balandžio mėnesį buvo uždengtas stogas ir sumūrytos sienos. Gegužės pradžioje pastatytos

tribūnos ir išklotos grindys. Gegužės 15 d. Lietuvos rinktinė pravedė treniruotę.

1939 m. gegužės 21 d. iškilmingai buvo atidaryta Sporto halė. Pirmąsias rungtynes tą dieną žaidė Kauno ir Varšuvos moterų rinktinės (!), kurias sunkiai laimėjo kaunietės - 29:28. Kitą dieną prasidėjo Europos vyrų krepšinio pirmenybės. Lietuvos rinktinė nugalėjo visus varžovus. Po atkaklios kovos prieš Latviją laimėta 37:36 ir dvejose rungtynėse su Italija - 22:20 ir 24:23. Berods vienu dramatiškų rungtynių metu halėje ėmė stigti oro, ir kilo rimtas pavojus. Reikėjo šaukti ugniagesius..., kurie praardė stogo pakraštį. Lietuvos rinktinė nugalėjo Suomiją 112:9! (1935 m. Rygoje tarpvalstybines rungtynes su Latvija mūsų rinktinė pralaimėjo 10:123!) Pagal taisykles, po sėkmingo metimo žaidimas prasidėdavo iš aikštės centro.

Lietuvos krepšinio rinktinė antrą kartą iš eilės laimėjo Europos pirmenybes. Užsienio žaidėjas stebino Sporto halę. Tarptautinio krepšinio federacijos gen. sekretorius Sporto halę pavadino „...vienintele tokia puikia Europoje“. Reikšmingos mūsų rinktinės pergalės prisidėjo prie krepšinio entuziazmo kėlimo. K. K. Rūmų prielaida ir pastangos pasiteisino.

1940 metais Sporto halėje koncertavo NKVD, Lietuva tapo 13-ąja tarybine respublika... Trečiaisiais karo metais naktį virš Kauno praskrendanti sovietų lėktuvą palydėjo krentančios bombos zvimbimas. Bomba nukrito netoli Sporto halės - priešingame stadiono pakraštyje ir išrausė didelę duobę. Sovietmečiu buvo rekonstruota Sporto halė ir šalia pastatytas didelis stadionas. Sporto halės 50-čio jubiliejus sutapo su komunistinės santvarkos griuvimu ir Lietuvos nepriklausomybės atstatymo pradžia. 1989-tieji metai. Į Kauną atvyko keli 1939 m. Lietuvos rinktinės veteranai ir atsilankė Sporto halėje. 1993 m. šalia Kūno Kultūros Rūmų pastatytas paminklas Dariui ir Girėnui. Sporto halei sukako 60 metų. Erdvi halė ir stadionas retai sulaukia žiūrovų...

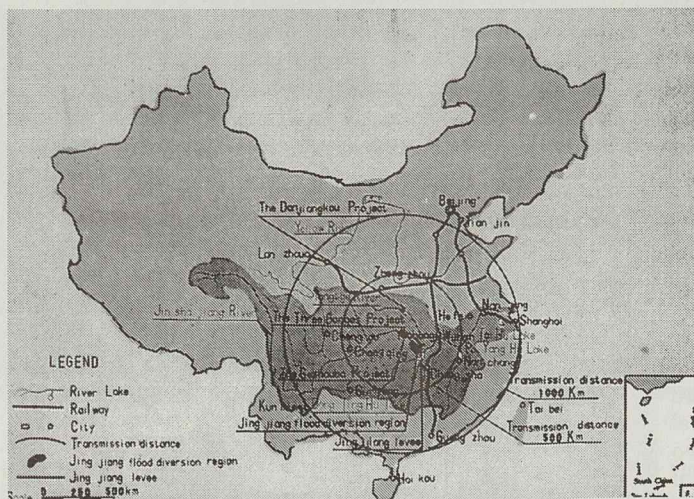
TŽ

YANGTZE UPĖS HIDROELEKTRINĖ

Inž. Aleksas Vitkus

Nors nelaikau savęs jokių vandens jėgainių specialistu, bet vis dėl to su dideliu įdomumu ir dalinai su nemaža profesine nostalgija praeitą rudenį pasitaikė proga aplankyti ir apžiūrėti Yangtze upės Kinijoje gigantišką hidroelektrinės statybą. Savo išpūdžiais ir ten gauta informacija norėčiau pasidalinti su *Technikos Žodžio* skaitytojais. Nors prieš 40 su viršum metų man, elektros inžinieriui, teko kelerius metus dirbti prie hidroelektrinių projektavimo, kaip jau perspėjau skaitytoją, negaliu laikyti savęs šios srities žinovu.

Jau 1919 metais didysis Kinijos demokratijos kūrėjas dr. Sun Yat-sen, suprasdamas šios dažnai didelius plotus užtvindančios upės suvaldymo svarbą,

Geografinė projekto padėtis

pasiūlė statyti užtvanką ir sutramdyti jos siautėjimus. Kai 1953 metais lankiausi Kinijoje, šis projektas jau kelintus metus buvo dar tik nagrinėjamas ir visapusiškai diskutuojamas. Rimtai pradėta ši projekta studijuoti tik 1944 metais, kai amerikietis inžinierius dr. John L. Savage paruošė preliminarinį projektą, pavadintą "The Yangtze River's Three Gorges Plan" (TGP), kitaip sakant, - "Trijų tarpeklių planu".

Netrukus 1946 metais buvo pasirašytas kontraktas su tuometinės Kinijos vyriausybe ir US Bureau of Reclamation, tačiau kilęs pilietinis karas tarp Chiang-Kai-shek nacionalistų ir Mao Zedong komunistų ilgam sutrukdė TGP projekto darbus. Statyba po ilgų naujų

mokslinių tyrinėjimų ir valstybinių svarstymų prasidėjo tik 1993 metais. Projektą visiškai užbaigti numatoma 2009 metais.

Labai įdomi Yangtze upės geologinė istorija. Kadaisė dabartinės Kinijos didelė dalis buvo jūra. Žemei dar besiformuojant, iškilo Trijų tarpeklių kalnai. Maždaug prieš 70 milijonų metų jūra susitraukė, ten atsirado Yangtze upė, kurios viena dalis tekėjo į rytus, o kita - į vakarus! Dar po 30 milijonų metų Indijos subkontinentas, beslinkdamas į šiaurę, atsidūrė į Eurazijos kontinentą. Susidarė Himalajų kalnynas. Jūra pagaliau prasiveržė pro palyginti minkštus kalkakmenių sluoksnius, užtvindydama vidurinę Kinijos dalį. Taip Yangtze upės rytinė dalis pakeitė savo kryptį ir dabar visu savo ilgiu teka iš vakarų į rytus.

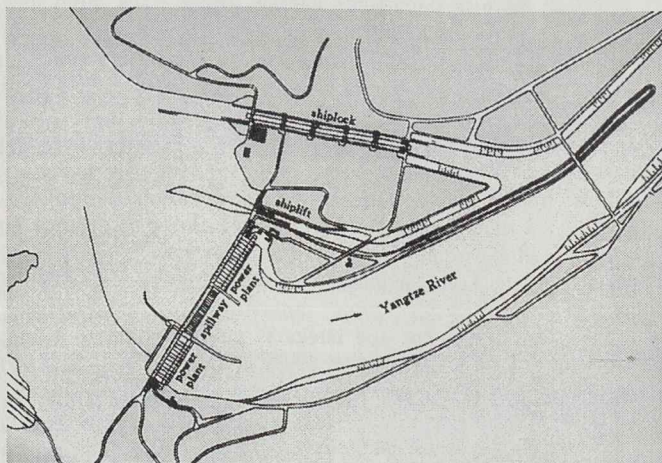
Yangtze upė išteka iš vakarinio Tibeto kalnų, 20,000 pėdų aukštumoje, ir po ilgos vingiuotos 3,900 mylių kelionės prie Šanchajaus įteka į Rytų Kinijos jūrą. Savo ilgiu trečia (po Nilo ir Amazonės) pasaulyje upė, jos nešamo vandens kiekio neaplenkia niekas.

Man teko plaukti ta upe apie 800 mylių per nepaprastą grožio tarpeklius, aukštupyje nuo TGP užtvankos statybos iki pat daugiamilijoninio miesto Wuhan. Ši milžiniška upė turi apie 700 intakų, o jos baseinas pats didžiausias visame pasaulyje - beveik 700,000 kv. mylių, maždaug kaip trys Prancūzijos. Tai upė, kurią senais laikais, nepriklausomos Lietuvos mokyklų geografijos pamokose mes, vaikai, žinojome kaip Jangcekiangas. Pačioje Kinijoje ir šandien ji vadinama įvairiais vardais ir tik paskutinis trečdalis nuo Yangzhou iki jos žiočių žinomas kaip Yangtze.

Tai didinga upė, bet ir negailestingai žiauri. Nors per ilgus šimtmečius buvo pristatyta daug nuo potvynių apsaugos pylimų, bet jų dažnai neužtenka. Vienas iš didžiausių potvynių 1931 metais nusinešė 145,000 žmonių gyvybių, kai buvo apsemtas apie 100,000 kv. mylių plotas. Tai daugiausia ploto, negu kartu sudėjus Lietuvą ir Latviją. Todėl viena iš didžiųjų priežasčių, kad Kinijos vyriausybė apsisprendė tramdyti šią upę, buvo potvynių pavojaus pašalinimas.

Nors pirmasis Three Georges Project (TGP) tikslas yra apsauga nuo potvynių, bet Kinijos ekonomijai buvo lygiai svarbu ir elektros energijos gamyba. Baigus projektą numatoma gaminti 18,200 MW elektros energijos. Tai būtų didžiausia pasaulyje pastatyta jėgainė. Maždaug tiek pat, kiek Commonwealth Edison bendrovė, aptarnaujanti Čikagos miestą ir visą

šiaurinę Illinois valstiją, gali pagaminti elektros, sudėjus į vieną jos visas jėgaines. Įdomumo dėlei palyginkime TGP su iki šiol rekordinio galingumo Itaipu jėgaine Brazilijoje, turinčia 12,600 MW

Bendras projekto planas

nominalinį galingumą. Nublanksta jai tik prieš maždaug 20 metų baigta statyti Grand Coulee jėgainė su 9,700 MW galingumu. Garsioji ir turistų mėgiama lankyti Hoover hidroelektrinė, statyta depresijos metais, su savo 726 pėdų aukščio Colorado upės užtvanka teturi tik 1,300 MW galingumą

O kaip Lietuva? Mums visiems ir visai Europai daug rūpesčių šiandien kelianti Ignalinos atominė jėgainė turėjo pradinę projektinę galią siekiančią 6,000 MW. Po Černobilio avarijos 1986 metais labiau susirūpinta darbo saugumu, todėl instaliuotas Ignalinos galingumas buvo nustatytas tik 3,000 MW. Dabar sunku pasakyti kiek daug ir kaip ilgai Lietuvai Ignalina tarnaus. Kaip laikai ir galingumai pasikeitė nuo anų laikų galima spręsti iš to, kad 1940 metais didžiausia Lietuvoje elektrinė Petrašiūnuose, tiekianti energiją Kaunui, turėjo tik 16.4 MW galingumą. Kauno geležinkelio elektrinė, kurioje ir šio straipsnio autorius pradėjo savo technikinį darbą, nesiekė nė 1 MW galios.

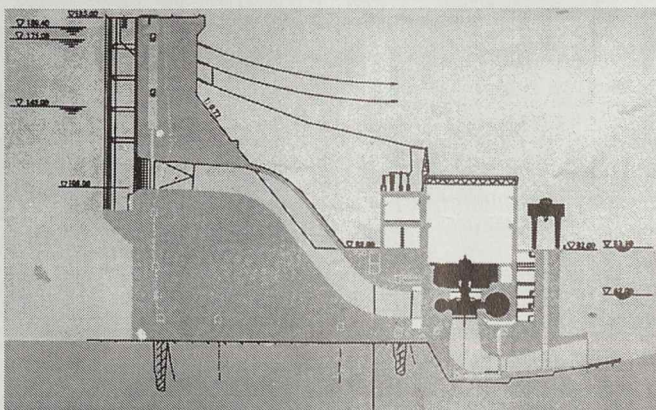
Bet grįžkime prie Yangtze projekto. Be energijos tiekimo daug dėmesio ten kreipiamą į laivybės pagerinimą, dėl kurio pagerėtų žvejyba ir vandens kokybė. Plaukiant laivu, šiandien matosi tik tamsiai rudas upės vanduo. Įplaukus į intakus, vandens spalva dramatiškai pasikeičia: jau galima matyti dugną ir plaukiojančias žuvis. Sunku tikėti, bet mums kiniečiai

vadovai tvirtino, kad Yangtze upėje dar yra apie keli šimtai delfinų ir nemažai erškėtų (sturgeon), išaugančių iki dešimt pėdų ilgumo!

Po ilgų studijų statybai vieta buvo parinkta prie Sandouping miestelio, turinčio neblogą uolienos ir granito pamatą užtvankos statymui, maždaug pusiaukelėje tarp dviejų milijoninių didmiesčių - Chongqing ir Wuhan. Geologiškai nustatyta, kad šioje vietoje žemės drebėjimo pavojus yra menkas ir pasitaikantys drebėjimai seismiškai nestiprūs.

Visas projektas susideda iš užtvankos pylimo, dviejų atskirų jėgainių blokų ir laivybės įrengimų. Vandens pertekliaus pralaida (spillway) bus centre, pačiame upės kanalo viduryje. Čia numatoma įrengti 22 paviršiniai šliužai ir 23 vandens angos pralaidos apačioje. Pats pylimas padaromas gravitacijos būdu pilamo betono, 7,575 pėdų ilgio, gerokai ilgesnis už ilgąjį Grand Coulee pylimą. Pylimo aukštis 594 pėdos.

Abiejose jėgainėse bus įmontuota 26 Francis tipo turbinos ir generatoriai, kiekvienas po 700 MW galios. Pirmasis agregatas bus įmontuotas ir paleistas veikti jau 2003 metais. Visa metinė elektros energijos gamyba sieks 847 Twh.

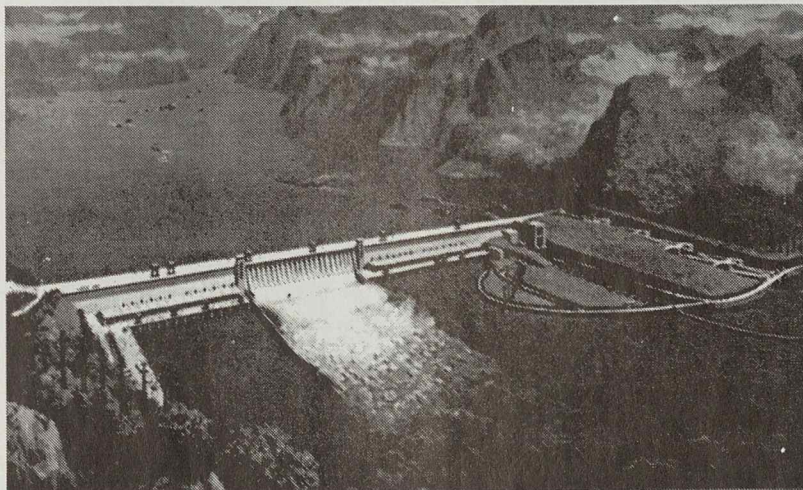
Pylimo ir jėgainės skerspjūvis

Energija bus perduodama keturiolika 500 kV kintamos 50 Hz dažnio įtamos linijomis į centrinę Kiniją ir Chongqing miestą. Dvi 2x500 kV nuolatinės įtamos linijos eis į Rytų Kiniją. Visa kas dešiniajame krante bus paruošta taip, kad būtų galima ateityje įrengti požeminę hidroelektrinę su pridėtinu šešių generatorių bendru 4,200 MW galingumu.

Vietinė topografija įdomi tuo, kad, nors TGP rezervuaras bus apie 400 mylių ilgumo, upės aukštų pakrančių dėka, jo vidutinis plotumas bus tik apie du

trečdaliai mylios. Tokiu būdu rezervuaras atrodys labiau kaip upė, o ne kaip didžiulis ežeras.

Viena iš didžiųjų problemų būtų Yangtze upės nuosėdos rezervuare. Matematiniai upės modeliai nurodo, kad ir po šimto metų visas rezervuaras turėtų dar apie 86-92% savo pirmąsio talpumo. Numatoma, kad po 30 metų nuosėdos prie užtvankos galės sukelti laivybai problemų - jos turėtų būti mažinamos tinkamu upės reguliavimu ir upės dugno nuolatiniu iškasėjimu. Potvynių sezono metu, birželio-rugsėjo mėnesiais, vandens lygis rezervuare bus laikomas gana žemai, apie 475 pėdas nuo jūros lygio. Potvynių vanduo, nešantis daug nuosėdų, būtų praleidžiamas per apatines pylimo angas. Paibaigus potvynių sezonui (spalio mėnesį ir vėliau), rezervuaro vandens lygis būtų pakeltas iki 575 pėdų aukščio, kas įgalintų gaminti daugiau elektros energijos ir palengvintų

Bendras projekto vaizdas

laivybą.

Kaip jau minėjau, pagrindinis šios gigantiškos užtvankos tikslas yra potvynių kontrolė. Užbaigus šį projektą, grėsmingų potvynių ir su jais susijusių žmonių bei turto nuostoliais, dažnumas nukris nuo dabartinio dažniau negu vienas per 10 metų iki vienas per 100 metų. Pagaminama elektros energija neteš oro. Apskaičiuota, kad, jei tokį patį energijos kiekį gamintų anglimi kūrenamos šiluminės jėgainės, jos kasmet sudegintų 50 milijonų tonų anglių. Tai reikštų, kad 100 milijonų tonų anglies dvideginio, du milijonus tonų sieros dvideginio ir daug kitokių aplinkai žalingų atmatų vis išmestų į atmosferą.

Yra neigiamų šio projekto pasėkmių. Bus apsemtas apie 250 kv. mylių plotas, todėl reikės iškelti

tame plote 1,100,000 gyvenančių žmonių, jų tarpe - didelę dalį ūkininkų. Numatoma, kad tik dalis jų, gal apie 60% galės vėl būti įkurdinti žemės ūkyje, o kiti turės rasti darbą pramonėje.

Dabartinė upės tėkmė mūsų laivą vedė pro pasulyje pagarsėjusius tris tarpeklius - Qutang, Wu ir Xiling. Tai ypatingo grožio kalnai, kur didžioji upė taip susiaurėja, jog atrodo, kad mūsų laivas nepralīs pro beveik virš mūsų galvų kabančias uolas, kartais nuogas, kitur apaugusias medžiais. Žinodami, kad tas visas grožis gerokai pasikeis, dalinai paskęs, tūkstančiai turistų iš Kinijos ir iš viso pasaulio skuba pamatyti, kol jis dar nepaskendęs būsimos užtvankos rezervuare. Dings ir dabartiniai upės slenkščiai, sraunumos, seklumos ir povandeninės uolos.

Darbai vyksta nuo 1993 metų, ir šiuo metu ten išaugęs statybos miestelis, kuriame gyvena prie projekto dirbantys darbininkai (apie 25,000) ir jų šeimos. Jau šiandien matosi gražūs moderniškai pastatai, gyvenamieji blokai, bankai, paroduotuvės, mokyklos. Dirbama visas 24 valandas - tai šešios pamainos po keturias valandas per pamainą. Prie projekto dirba apie 150 užsieniečių inžinierių, daugiausiai amerikiečių, kanadiečių, rusų, japonų, švedų, vokiečių ir kitų tautybių. Baigiant projektą, statybos miestelis bus išaugęs į modernų nuolatinį miestą, turintį 200,000 gyventojų.

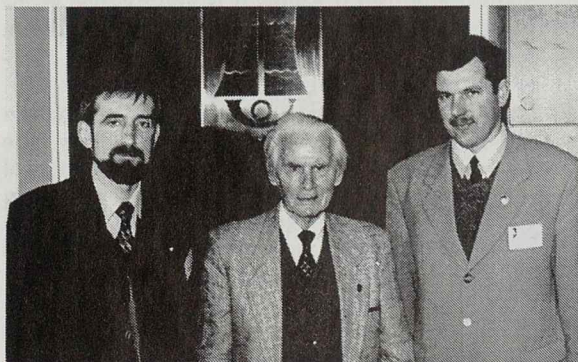
Iki šiol jau baigtas Yangtze upės vandens nukreipimas (diversion) nuo būsimos statybos vietos. 1998 metais statybos vieta buvo aptverta koferdamais, galutinai nusausta ir paruošta statybai. Metų pabaigoje pradėta pilti betoną į vandens pralaidos pylimo sekciją. Abiejų jėgainių pylimo sekcijose betonas pilamas jau nuo 1996 metų. Laivyba upe vyksta naudojant laikinus šliužus.

Milžinišką statybos projektą paryškina keli skaičiai: bus iškasta žemės ir uolų per 100 milijonų kub. jardų, supilta 30 milijonų kub. jardų betono, sunaudota beveik 500 tūkstančių tonų plieno. Bendra viso projekto kaina, pagal 1993 metų kainas, numatoma 11 bilijonų US dolerių. Vienas instaliuotas kilovatas kainuotų apie 600 dolerių. Manęs, žinant ir palyginant nebrangią kiniečių darbo jėgą, tai nestebina, o ką pasakytų specialistai? TŽ

Architekto Edmundo Arbo- Arbačiausko paroda Šilutėje, jo aplankytos vietovės ir sutikti žmonės

1996 m. rugsėjo 22 d. Šilutės F. Bajoraičio bibliotekos skyriaus vedėja Giedrė Leškytė, Šilutės I-osios gimnazijos direktorė Regina Milukienė ir Vydūno gimnazijos mokytojas Kęstas Šernius atvyko į Vilnių parsivežti svečią architektą Edmundą Arbą.

Pakeliui į Šilutę Vilniuje sustojo aplankyti

Iš k. Šilutės rajono s-bės meras Šarūnas Laužikas, arch. Edmundas Arbas ir Šilutės rajono s-bės administratorius Alvydas Paplauskas

Medininkų maitinės tragedijos liudininką, vienintelį likusį gyvą maitininką, Tomą Šerną ir jo žmoną Rasą. Čia arch. Arbas gavo progą asmeniškai išgirsti išlikusio gyvo maitininko T. Šerno tos dienos tragišką išgyvenimą. Architektas jam padovanojo savo architektūrinių ir meno darbų albumą. T. Šernas yra žmonos Rasos vežiojamas vežimelyje ir jam reikalinga medicininė priežiūra. Universitete studijuoja socialinius mokslus. Šis architekto susitikimas su T. Šernu, o taip pat jo kelionė ir lankymasis Šilutėje buvo filmuojama.

Kelionės maršrutas pasirinktas per Raudondvarį, Vilkiją, Jurbarką - palei Nemuną pro gražiasias istorines vietoves. Bekeliaujant sustota Bitėnų kaime, M. Jankaus muziejuje, Birutės ir Kazio Žemgulių sodyboje. Čia iš Šilutės atvyko pasveikinti svečią Šilutės rajono s-bės administratorius Alvydas Paplauskas su žmona Skirmante, laikraščio *Šilokarčiama* vyr. redaktorė su seseria iš Maskvos Virginija, verslininkė B. Ambrozevičienė, *Pamario* laikraščio ir televizijos korespondentė Ela Vaičekauskienė su vyru Alvydu.

Svečias dideliu įdomumu apžiūrėjo M. Yankaus memorialinį muziejų, savo įspūdžius įrašė į svečių knygą. Po to Birutės Žemgulienės sodyboje buvo visiems atvykusiems paruošti lietuviški užkandžiai.

Vėliau svečių nuvežė į Bitėnų kaimo gražias kapinaites, kur padėjo gėles ant Mažosios Lietuvos kultūros veikėjų Vydūno (Vilhelmo Storostos) ir Martyno Jankaus antkapių. Buvo supažindintas su Rambyno kalne esančia laužavių ir ruošiamų tautinių švenčių aikšte.

Šilutėje E. Arbas buvo apgyvendintas viešbutyje "Žibintas". Rugsėjo 23 dieną aplankė Šilutės rajono s-bės merą Šarūną Laužiką ir rajono s-bės administratorių Alvydą Paplauką. Po šio vizito Šilutės rajono architektai pusdieniui pasiėmė svečią savo globon - supažindino su vykdomaisiais architektūriniais projektais ir Šilutės rajono gražiomis apylinkėmis. Vaisėms sustojo vandens malūno unikaliame restorane. Atminimui svečiui padovanoto su Šilutės architektų parašais knyga *Lietuvos menas*.

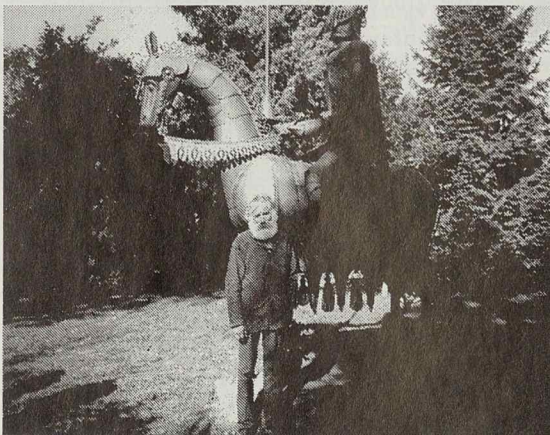
Tą pačią dieną 17 val. Šilutės F. Bajoraičio viešoji bibliotekoje įvyko arch. Edmundo Arbo-Arbačiausko architektūros ir jo meno darbų parodos atidarymas. Apie įvyksiančią parodą Šilutės visuomenei pranešė vietinės kabelinės televizijos žurnalistė Ela Vaičekauskienė. Parodą atidarė plačiu įvadininiu komentaru Šilutės F. Bajoraičio viešosios bibliotekos skyriaus vedėja Giedrė Leškytė. Parodos eksponatai, gauti iš Vilniaus architektūros muziejaus, gražiai įrėminti, turi atitinkamus paveikslų įrašus. Sveikinimo žodžius tarė Šilutės mero pavaduotojas Alvydas Paplauskas ir miesto seniūnas Antanas Deveikis. Į parodos atidarymą atvyko stebėtinai daug jaunimo, Šilutės ir kaimyninių rajonų architektai ir vietinė miesto inteligentija. Svečias architektas padėkojo atsilankiusiems, supažindino su Amerikoje vykdomų architektūrinių projektų darbu bei įvairaus žanro laisvalaikio meno darbų procesu, parodė spalvotas skaidres. Iš publikos buvo nemažai įvairių klausimų. Dėl disponuojamos erdvės ribotumo ne viską buvo galima parodoje parodyti. Paroda susilaukė plataus atgarsio spaudoje ir televizijoje.

Rugsėjo 24 dieną svečias architektas aplankė Šilutės rajono policijos komisarą ir vietinę policiją, kuriai palinkėjo, kaip Lietuvos teisėtvarkos ir tautos saugumo patikėtiniams, būti sąžiningais ir stropiais žmonėmis. Matė vietinio kalėjimo patalpų izoliatorius, blaivyklą ir policijos darbuotojų būstinę.

Sekantis vizitas buvo Klaipėdos rajone, Jurgių kaime, pas garsų tautodailininką Vytautą Majorą jo meniškai įrengtoje sodyboje. Prieš įeidami į sodybą, atsidūrėme prieš milžinišką metalinio žvengiančio žirgo ir ant jo sėdinčio riterio skulptūrą, kuri saugo sodybą. Toliau kieme stovėjo kita metalinė staigiančio vilko skulptūra - tai paties dailininko sumechanizuota žvengiančio žirgo ir staigiančio vilko garsinė sistema. Apžiūrėję unikaliai meniškai įrengtą sodybą, jo kuklią

Pas tautodailininką Vytautą Majorą prie jo kūrybos metalinio staugiančio vilko. Iš k. "Pamario" žurnalistė ir televizijos korespondentė Ela Vaičekauskienė, F. Bajoraičio bibliotekos vedėja Giedrė Leškytė, arch. Edm. Arbas, tautodail. V. Majoras ir Šilutės miesto arch. Vytautas Adomonis.

Tautodail. V. Majoras Klaipėdos rajone, Jurgių kaime, prie savo kūrybos metalinio žvengiančio žirgo su riteriu nešildomą dirbtuvę, bendrai pasivažišime atsivežtais sumuštiniais ir šampanu. Skulptorius supažindino ir su jo ruošiamu sovietmečio metu kalinto kalėjimo pagrindinių vartų skulptūriniu apipavidalinimu. Taip pat prisiminė studijų laikų pažintį su Ale Rūta, Miškiniu, Aisčiu, Bernardu Brazdžioniu; prašė gyvuosius pasveikinti. Atsisveikinant skulptorius pagerbė mūsų apsilankymą, pademonstruodamas tris garsinius šūvius iš jo įrengtos prie namo patrankėlės. Šūviai paminimos ir tautinės šventės.

Toliau svečias aplankė Šilutės rajone Ventės raga prie marių švyturio ir paukščių žiedojimo punktą.

Architektui buvo suteikta privilegija paleisti į orą vieną iš žiedojimui skirtų paukštelį, kad jis neštų visiems linkėjimus toli... Prie Baltijos marių oras buvo gan šaltas, pūtė smarkus vėjas. Grįžtant iš marių, svečias aplankė Šilutės rajono s-bės mero Šarūno Laužiko sodybą ir susipažino su mero žmona Beatričė. Vizitas buvo trumpas, nes dar reikėjo aplankyti Vydūno name, muziejuje, dailės mokyklą (šiam name gyvenęs ir mokytojavęs Vydūnas), jos direktorių Romą Tarvydą ir žmoną Ritą, kuri yra Vydūno mokyklos-muziejaus direktorė. Jos vadovaujama Kintų vidurinės mokyklos šokių grupė pašoko kelis tautinius šokius. Architektas buvo paprašytas pakalbėti jaunimui. Tarvydų šešerių metų sūnelis Tomukas labai greit susibičiuliavo su architektu ir panoro kartu vykti į Ameriką.

Ventės raga, "Šturmu" uždarnosios akcinės bendrovės viešbutyje, architektas turėjo pasikalbėjimą su "Pamario" žurnalistė ir televizijos korespondentė Ela Vaičekauskiene. Čia buvo surengta atsisveikinimo vakarienė, kurioje dalyvavo Šilutės rajono s-bės meras Šarūnas Laužikas, Beatričė Laužikienė, Šilutės I-os gimnazijos direktorė Regina Milukienė, žurnalistė Ela Vaičekauskienė, architektas Vytautas Adomonis ir Šilutės F. Bajoraičio bibliotekos vedėja Giedrė Leškytė, kuri papildomai gražiai, vaizdžiai apibūdino bei pagyrė svečio architektūros ir meno darbų parodą.

Rugsėjo 25 dieną Šilutės iškili verslininkė Birutė Ambrazevičienė pakvietė architektą pusryčių. Po to mašina architektas buvo nuvežtas pažvejoti į Rusnę, kur jau laukė paruoštas žvejų laivas. Išplaukę Nemuno žiotimis į jūrą, pajutome gan didelį vėją. Šaltis neleido išmesti žvejų tinklo. Bet vistiek buvo smagu paplaukioti Baltijoje. (Architektas prisiminė, kai, besimokydamas Kauno technikumė, atliko vasaros praktiką Rusnės vandens kelių rajone.) Sugrįžę po šaltos kelionės jūrfoje, pietavom "Žvejo dukros" restorane. Visi buvo žuvies patiekalai. Mums patarnavo žvejo duktė.

Po vaišių grįžome į Šilutę. Čia direktorė Regina Milukienė aprodė gimnazijos patalpas, kuriose mokosi 800 su viršum moksleivių. Svečias grožėjosi moksleivių meno klase ir gimnazijos tvarkomu muziejumi.

Pavakariop svečias architektas padėkojo ji globėjusioms Šilutės ponios, ypač Giedrei Leškytei, Birutei Ambrozevičienei, Reginei Milukienei, o taip pat ir vicemerui Alvydui Paplauskui. Reikia paminėti, kad paroda ir šis apsilankymas buvo nufilmuoti. Visa tai pasiliks kaip kultūrinis dokumentas Šilutės F. Bajoraičio bibliotekoje.

Architektas Edmundas Arbas-Arbačiauskas su aktore Ozelyte išvyko į Vilnių.

Visiems liko gražūs prisiminimai.

Giedrė Leškytė

TECHNIKOS MOKSLŲ RAIDA LIETUVOJE

Užmiršti XIX a. inžinierių iš Lietuvos darbai

Doc. dr. Libertas Klimka

Inžinierius XIX a. buvo traktuojamas kaip pareigos, reikalaujančios labai aukštos kvalifikacijos. Vilniaus universitetas tokią suteikdavo apgynusiems filosofijos magistro mokslinį laipsnį (1). Prisimintina, kad mūsų aukštoji mokykla, 1805 m. pervadinta imperatoriškąja, tuomet buvo didžiausia Rusijos imperijoje, turinti daugiausia studentų ir profesūros, reikšmingiausia atliktais moksliniais darbais.

1810 m. Peterburge buvo atidaryta pirmoji imperijoje techninė aukštoji mokykla - Susisiekimo kelių inžinierių korpuso institutas (2). Tai buvo uždaro tipo, pavaldi karinei vadovybei įstaiga, rengusi jaunesnius karininkus kelių inžinierių korpusui. Kiek vėliau, 1829 m., prie instituto dar buvo įkurta Karinės statybos mokykla, per trejus metus parengdavusi technikus (su kariniu praporščiko laipsniu) darbui Statybos būryje. Korpuso ir Statybos būrio specialistai statė tiltus, kanalus, uostus, tiesė ir prižiūrėjo kelius. Priklausomybė karinei struktūrai buvo sąlygota to meto Rusijos ekspansinės politikos tiek Europoje, tiek Kaukaze bei Vidurinėje Azijoje.

Pirmasis instituto viršininkas - ispanų kilmės inžinierius Augustinas de Betankūras - mokymo programą sudarė Paryžiaus technikos mokyklos Ecce des ponts et chaussées pavyzdžiu (3). Maža to, dėstyti buvo kviečiami prancūzų profesorai. Nuo instituto kūrimo čia dėstė P. Bazemas, K. Potje, M. Destremas, A. Fabras. 1820 metais atvyko žinomi specialistai F. Klapeironas, S. Lame, O. Ganri ir Šabėvilis (4). Institutas taip pat bendradarbiavo su Peterburgo universitetu ir Mokslo akademija, tarp jo profesorių - išymūs rusų mokslininkai M. Ostrogradskis, V. Buniakovskis, D. Čizovas, A. Kupferis, J. Sebastjanovas, P. Melnikovas, M. Volkovas ir kt. (5). Taigi Susisiekimo kelių inžinierių korpuso instituto mokymo lygis buvo labai aukštas.

Pirmieji instituto studentai buvo jaunimas iš aristokratiškųjų Rusijos šeimų. Vėliau elitas sumažėjo, nes 1817 m. buvo įkurta Pagrindinė inžinerinė, o 1819 m. - Artilerijos mokykla. Jose teorinės disciplinos buvo lengvesnės, o tvarka ne tokia griežta.

Pirmieji jaunuoliai iš Lietuvos, studijavę

Peterburgo susisiekimo kelių institute - J. Zaržeckis (nuo 1827 m.) ir S. Kerbedis (nuo 1828 m.). Jiedu, kaip baigę Vilniaus universitetą, buvo iškart priimti į trečią kursą. Kas yra žinoma apie šių ir kitų iš Lietuvos kilusių talentingų inžinierių veiklą, nuveiktus darbus, koks jų kūrybinis palikimas?

Dr. L. Klimka

Juozapas Zaržeckis (1800-1869) Susisiekimo kelių institutą baigė 1829 metais (6). Karo tarnybą pradėjo nuo geodezinių darbų: atliko niveliacinius ir topografinius matavimus Novgorodo apylinkėse. Netrukus jam paskirtas atsakingesnis darbas - Jūrinių

statybų skyriuje projektuoti Kronštato dokus. Jų statyba truko šešiolika metų ir tapo inžinieriui didžiausiu rūpesčiu ir džiaugsmu. Statyta tuomet dar gana primityviai. Pavyzdžiui, klojant pamatus vanduo būdavo šalinamas rankiniu siurbliu, tik 1835 m. šiam reikalui įstengta pritaikyti aštuonių arklio jėgų garo mašiną. Granito blokų rišamąją medžiagą vartotas kalkių skiedinys, sumaišytas su trupintomis plytomis. Daug teko vargti gabenant statybai akmenis. 1839 metais vienas iš dokų buvo baigtas, pradėtas antrasis, o kartu ir aplinkinio kanalo statyba. Šiame statybos etape naudotos jau brangesnės ir geresnės Volchovo kalkės,

kurių kubinis sieksnis kainavo 100-150 rublių. Klintys būdavo degamos tiesiog statybos aikštelėje. Antrojo doko, vadinamo fregatiniu, darbai vyko sparčiau. Ir vadovybė vis daugiau ėmė pasitikėti inžinieriumi, jo patirtimi. Dokų statyba buvo baigta 1846 m.; valstybės išdui ji kainavo 1,287,360 rublių. Dokus komisija įvertino kaip vienus geriausių hidrotechnikos įrenginių Rusijoje. Todėl šiam statiniui suteiktas caro Nikalojaus I vardas, o jų projektuotojui ir statytojui - karinis pulkininko laipsnis. Dar nebaigęs dokų, J. Zaržeckis 1843 metais buvo paskirtas vadovauti ir vienos iš Kronštato baterijų statybai. Vadinamoji "Kunigaikščio Menšikovo" baterija projektuota viso labo tris savaites, o darbai užtruko septynerius metus. Vėl sėkmingai įveikti visi sunkumai. Inžinieriaus nuopelnai įvertinti šv. Vladimiro 3-ojo laipsnio ordinu ir 5000 rublių premija. Vėliau J. Zaržeckis suprojektavo dar vieną bateriją. Tačiau toji iki galo nebuvo pastatyta: pasimokius iš Krymo karo patirties, nutarta Kronštato gynybinę sistemą visiškai kitaip formuoti. J. Zaržeckis galingajai Baltijos citadelei dar suprojektavo ir pastatė siaurinio farvaterio užtvartą, "Pirklių" vartus uoste, kanonierinių laivų prieplauką Lisijnoso iškyšulyje. Atlikdamas tokius stambius darbus J. Zaržeckis dalyvaudavo dar ir įvairių ekspertizių bei probleminių komisijų posėdžiuose, kitų statybų priežiūroje.

Kronštato katalikų bažnyčiai suprojektavo ir suskliaudė kupolą.

Iš viso Kronštate J. Zaržeckis išbuvo 26 metus; jis labai daug prisidėjo prie šio Rusijos imperijos forposto sustiprinimo. Net 16 kartų per tuos metus jam buvo pareikšta caro padėka, o 1856 m. inžinieriui suteiktas generolo majoro laipsnis. Nuo tada jo veikla pasuko kita linkme - vertinti ministerijoms pateiktus statybų projektus. Be darbo Jūrų ministerijos Techniniame komitete, jis skiriamas į analogiškas pareigas Karo ministerijos Inžinerinėje valdyboje. Pats imdavosi projektuoti tik įdomesnius projektus, didžiojo kunigaikščio Konstantino prašomas parengė Baltijos uosto projektą, privačios bendrovės užsakymu parengė prekybinio uosto kairiajame Nevos krante projektą.

Mirė talentingasis hidrotechninių statinių autorius 1869 m. sausio 29 d. Peterburge.

Stanislovo Kerbedžio (1810-1899), kilusio nuo Panevėžio, Susisiekimo kelių inžinierių korpuso instituto baigusio 1831 metais, darbai yra plačiai apžvelgti. Pradėjęs savo karjerą pirmojo tilto per Nevą statyba, jis tapo vadovaujanciuoju Rusijos imperijos tiltų, tunelių, hidrotechnikos įrenginių projektuotoju. Jo veiklos išsamiau neaprašinėjant, reikėtų pastebėti, kad S. Kerbedis - ilgametis Susisiekimo kelių instituto taikomosios mechanikos profesorius, įžymus teorinės statybinės minties reiškėjas.

Kerbedžių pavardę tarp inžinierių garsino ir mokslininko vyresnysis brolis Ipolitas bei jo vaikai Stanislovas ir Mykolas (7). I. Kerbedis nemažai pasidarbavo, tiesdamas plentą į Nižnij Novgorodą, taip pat transporto arterijas dešiniakrantėje Kijevo miesto dalyje, pasižyminčioje labai sudėtingu reljefu. Jo sūnus Stanislovas projektavo Rytų Kinijos geležinkelį, dalyvavo Vladikaukazo linijos statyboje. Geležinkelius į Kaukazą tiesė ir profesorius sūnus Mykolas.

Kartu su S. Kerbedžiu Kelių institute profesorius M. Jastržembskis. Jiedu 1854 metais įkūrė pirmąją mechaninių bandymų laboratoriją, turėjusią labai didelės reikšmės plėtojant statybinę mechaniką.

Mykolas Jastržembskis (1808-1874) gimė Rečinsko apylinkėse, Minsko gubernijoje. Vilniaus universitetą baigė 1830 metais, Kelių institutą - 1832 m. Buvo palkintas institute repetitoriaus (asistento) pareigoms. 1835 metais M. Jastržembskis kartu su kitais jaunais dėstytojais sudarė ir išleido labai parankų brėžinių atlasą, kuriame pateikti įdomiausių hidrotechnikos įrenginių bei civilinių pastatų projektai. Dėstė statybos ir praktinės mechanikos kursą; 1837 metais jam kartu su S. Kerbedžiu buvo pripažintas profesorius padėjęjo (docento) vardas. 1839 metais M. Jastržembskiui už dviejų dalių vadovėlį "Praktinės mechanikos kursas"

buvo paskirta prestižinė Demidovo premija; 1844 metais - suteiktas profesorius vardas. 1846 metais M. Jastržembskis išleido dar vieną svarbią inžinerijos studijoms knygą - "Bendrosios ir taikomosios mechanikos pradmenys". Tais pačiais metais M. Jastržembskis buvo paskirtas Susisiekimo kelių XI-osios (Mogiliovo) apygardos skyriaus viršininku. Jam vadovaujant buvo nutiesti plentai iš Mogiliovo į Dovską, Bobruiską. Pagal jo projektus pastatyta užtvanka Bobruiske, tiltai Vitebske per Vakarinę Dviną ir Mogiliove per Dneprą. Šie jo darbai įvertinti šv. Stanislovo ir šv. Anos ordinais, pulkininko kariniu laipsniu. 1963 metais išėjęs į pensiją, inžinierius rūpinosi savo statyto malūno darbu, taip pat ir komercine reikalo puse, net parašė praktinį veiklos vadovą "Dvigubos buhalterijos pagrindai". Apskritai M. Jastržembskis turėjo įvairių talentų. Pavyzdžiui, labai domėdamasis N. Gogolio kūryba, savaip perrašė jo *Mirusių sielų* antrosios dalies, menkesnio meninio lygio tris skyrius. 1872 metais šis perdirbinys kažkaip atsidūrė žurnalo *Ruskaia starina* redakcijoje ir buvo išspausdintas kaip autorinis variantas. Literatūr tarpe tai sukėlė nemažą sąmyšį ir įvairių svarstymų, - kol pats M. Jastržembskis viešai nepaaiškino savo "indėlio" (8).

Mogiliove kartu su M. Jastržembskiu dirbo inžinierius **Julijus Fridė** (1814-1868). Visą Susisiekimo kelių instituto kursą jis baigė 1835 metais. Paskirtas podporučiku į VII-ąją (Rygos) apygardą, dirbo tiesiant plentus iš Gorodiko ir Mogiliovo į Oršą. Tačiau greitai buvo perkeltas į Peterburgą, Vyriausios valdybos techninės komisijos skyrių. 1836-1843 metais J. Fridėi teko dirbti repetitoriumi Susisiekimo kelių institute, o nuo 1840 metų dar ir dėstyti fiziką Rūmų pulko mokykloje. 1843 metais po instituto reformos inžinierius buvo nukreiptas dirbti į Mogiliovo apygardą. Ten sėkmingai vadovavo plento atkarpos Bobruiskas-Orša tiesimui; 1849 metais jo nuopelnai įvertinti šv. Anos ordinu, 1851 metais - paaukštinimu skyriaus viršininko pareigoms. 1859 metais J. Fridė, sveikatai pablogėjęs, išėjo į pensiją ir gyveno savo dvare netoli Kauno. Žymiu inžinieriumi tapo ir jo sūnus. 1898 metais įkūrus Vilniuje Technikų draugijos skyrių, Antanas Fridė buvo išrinktas jo pirmininku (9). Beje, iš 91 draugijos skyriaus nario, net 36 buvo Susisiekimo kelių inžinierių instituto auklėtiniai. Viename iš skyriaus posėdžių buvo apžvelgta Vilniaus geležinkelio stoties istorija. Tarp jos plėtimo projektų aptartas ir inžinieriaus M. Jastržembskio sudarytasis (10). Gal ši darbą įkvėpė sentimentai jaunystės studijų miestui...

Idomiai susiklostė **Jono Heidetalio** (1801-1871) gyvenimo kelias, 1824 metais pašalinto iš Vilniaus universiteto už priklausymą slapta Spindulingųjų

draugijai, propagavusiai filomatų idėjas (11). Ištremtas iš Lietuvos, 1825 m. jaunuolis vis dėlto galėjo laikyti egzaminus Susisiekimo kelių institute techniko teisėms įgyti. Suteikus praporščiko laipsnį, buvo paskirtas į X-osios apygardos statybos būrį. Iki 1829 metų J. Heidetalis tyrinėjo šiaurinės laivybos galimybes Suchonos ir Vyčegdos upėmis. Tais pat metais išlaikęs institute baigiamuosius egzaminus, gavo inžinieriaus kvalifikaciją ir paskyrimą tvarkyti Tichvino vandens kelių sistemą. Laivybos kanalai tapo jo specialybe: 1836 metais jis pradėjo rekonstruoti Karališkąjį kanalą (Očino sistemą), 1841 metais - laivybą Pripetės ir Styrės upėmis. 1843 metais J. Heidetalis skiriamas IX-osios (Kauno) apygardos skyriaus viršininku. Čia jo pagrindiniu rūpesčiu tapo laivyba Dnepro-Bugo kanalu. Žemiau Lietuvos Brastos pastačius užtūrą, laivai galėjo plaukioti nuolat, ne tik polaidžio metu. Lygia greta vandens keliams buvo nutiesti ir sausumos keliai. Po šio darbo J. Heidetalui buvo užsakytas projektas pažeminti Čiudo (Peipaus) ir Pskovo ežerų lygi, siekiant padidinti dirbamos žemės plotus. Tačiau sumanymo įgyvendinti neteko, nes 1854 metais inžinierius buvo pakviestas dirbti į techninę komisiją, kuriai pavesta sutvarkyti laivybą Volgos deltoje ir žemupyje. 1856 metais nauja atsakinga užduotis - J. Heidetalis skiriamas Liepojos ir Ventspilio uostų projektuotoju ir statytoju. Čia inžinierius jau galėjo panaudoti ir Vakarų Europos patirtį: buvo aplankęs ir išstudijavęs Olandijos, Vokietijos, Italijos ir Prancūzijos uostus. Apie jų įrengimą parašė straipsnių ir susisiekimo kelių žurnalą. Sėkmingai atlikti projektai - jo karjeros laidas: 1866 metais J. Heidetalui suteikiamas generolo majoro laipsnis. Taigi nuo maištingo studento iki Rusijos imperijos generolo. Tačiau ne idealų išdavystės kaina, bet įtempto kūrybinio darbo dėka.

1871 metais J. Heidetalis buvo kviečiamas aukštomis pareigoms į Susisiekimo kelių ministeriją, bet kovo mėnesį jo gyvenimo kelias baigėsi.

Iškilūs XIX a. inžinieriai, buvusieji Vilniaus universiteto auklėtiniai, savo talento ir jėgų negalėjo skirti gimtajam kraštui, jų darbai dažniausiai išbarstyti po Rusijos imperijos pašalius. Minėtieji asmenys ir jų darbai Lietuvoje mažai žinomi, jie nėra apžvelgti ir Vilniaus universiteto istorijoje.

Literatūra

1. L. Klimka. Inžinierių rengimas senajame Vilniaus universitete // Inžinierių rengimas Lietuvoje. 1. V.: Technika, 1993, p. 13-23.
- 2 - 10. Parašyta rusiškais raidėmis, kurių neturime kompiuteryje. (Red.)
11. Filaretų byloje Jonas Heidetalis įrašytas antruoju: Centrinis Rusijos istorijos archyvas Sankt Peterburge. F. 733. Ap. 62. N 699. L.Š 7-8. TŽ

JŪSŲ LAUKIA LIETUVIŲ GRĮŽIMO Į TĖVYNĘ INFORMACIJOS CENTRAS

Siekiant glaudesnio užsienio lietuvių bendradarbiavimo su Lietuva, jų integracijos į kultūrinį, mokslinį ir ekonominį šalies gyvenimą, JAV lietuvių bendruomenės, LR Seimo ir Vyriausybės pastangomis įsteigtas Lietuvių grįžimo į Tėvynę informacijos Centras. Jis numato teikti įvairiapuses informacines-koordinacines paslaugas visiems užsienio lietuviams.

Nusprendus persikelti nuolatiniam gyvenimui į Tėvynę Centras, bendradarbiaudamas su atitinkamomis Lietuvos Respublikos institucijomis, konsultuoja pilietybės atgavimo, sveikatos apsaugos, mokesčių, transporto, muitų, darbo ir investicijų, būsto įsigijimo, statybos, remonto ir visais kitais adaptacijos klausimais. Jaunimui Centras pataria, kur galėtų mokytis, keliauti, stovyklauti, padirbėti ar pasistažuoti Lietuvoje.

Visus besidominčius Lietuvos gyvenimu, Centras informuoja apie galimybes dalyvauti profesinėje, mokslinėje, kultūrinėje, turistinėje veikloje, renka ir publikuoja medžiagą apie aktualius renginius, konferencijas, mokymo kursus, stovyklas.

Lietuvos institucijų atžvilgiu Centras supažindina jas su užsienio lietuvių bendradarbiavimo iniciatyvomis ir idėjomis, jų pageidavimais. Savo patirties pagrindu Centras teikia pasiūlymus įstatymų ir poįstatyminių aktų pakeitimams bei papildymams, kurie palengvintų ir skatintų užsienio lietuvių integraciją Lietuvos gyvenime.

Rašykite mums apie savo pageidavimus, pažymėkite, kokios nuolatinės informacijos pageidautumėte, krepkitės asmeniniais klausimais. Apsilankykite mūsų Internetinėje svetainėje www.lgitic.lt

Su pagarba,

Žilvinas Beliauskas,
direktorius

LIETUVIŲ GRĮŽIMO Į TĖVYNĘ INFORMACIJOS CENTRO NUOSTATAI Patvirtinta

Lietuvos Respublikos Vyriausybės
1998 m. vasario 2 d. nutarimu Nr. 134

Bendroji dalis

1. Lietuvių grįžimo į Tėvynę informacijos centras (toliau vadinama - centras) yra biudžetinė įstaiga.
2. Svarbiausiasis centro tikslas - rūpintis Lietuvos

išeivijos grįžimu į Tėvynę ir išiliejimu į šalies visuomeninį gyvenimą.

3. Centras savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos įstatymais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko potvarkiais, Išeivijos integravimosi į Lietuvos gyvenimą koordinacinės komisijos (toliau vadinama - koordinacinė komisija) nutarimais ir šiais nuostatais.

4. Centras yra juridinis asmuo, turintis sąskaitą banke ir antspaudą su savo pavadinimu. Centro buveinė yra Vilniuje.

Centro uždaviniai ir funkcijos

5. Svarbiausieji centro uždaviniai yra:

5.1. Įgyvendinti Lietuvos išeivijos grįžimo ir integracijos Tėvynėje programą;

5.2. rinkti ir teikti informaciją Lietuvos išeivijai apie Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus;

5.3. rinkti informaciją apie išeivius, norinčius aplankyti Lietuvą.

6. Įgyvendindamas jam pavestus uždavinius, centras vykdo šias funkcijas:

6.1. renka, kaupia, apibendrina ir teikia norintiems grįžti į Lietuvą išeiviams informaciją apie Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus, itin svarbius jiems integruojantis į Lietuvos gyvenimą;

6.1.1. pilietybės ir visais susijusiais su pilietyste klausimais;

6.1.2. persikėlimo (įskaitant turto perkėlimą ir santaupų pervedimą, muitų sistemą ir kita) klausimais;

6.1.3. sveikatos draudimo, grįžusių asmenų sveikatos priežiūros klausimais;

6.1.4. pensijų klausimais;

6.1.5. apsirūpinimo būstu, žemės sklypo būstui statyti įsigijimo, socialinių garantijų, socialinių paslaugų įstaigų ir socialinės slaugos sistemose bei kitais klausimais;

6.1.6. užimtumo, įsidarbinimo galimybių prognozavimo, užimtumo programų darbingo amžiaus asmenims klausimais;

6.1.7. verslo steigimo galimybių klausimais;

6.1.8. lietuvių kalbos mokymosi ir vaikų spartesnio adaptavimosi bei integravimosi klausimais;

6.2. palaiko ryšius ir bendradarbiauja su Lietuvos išeiviais, grįžusiais į Tėvynę;

6.3. vykdo kitas Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų numatytas funkcijas.

7. Vykdydamas šiuose nuostatuose nurodytas funkcijas, centras kartu su koordinacine komisija pagal savo kompetenciją bendradarbiauja su valstybės valdžios ir valdymo institucijomis, kitomis įstaigomis ir organizacijomis, išeivijos organizacijomis užsienyje, visuomenės informavimo priemonėmis.

8. Centras nustatytąja tvarka gali teikti koordinacinei komisijai pasiūlymus dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų lietuvių grįžimo ir integracijos tėvynėje bei kitais klausimais pakeitimų ir papildymų, naujų teisės aktų priėmimo.

9. Centras ne rečiau kaip kas ketvirtį teikia

koordinacinei komisijai savo ūkinės ir finansinės veiklos ataskaitą.

10. Kasmet koordinacinės komisijos nustatytu laiku centras parengia metinį savo veiklos planą ir pateikia jį šiai komisijai.

Centro teisės

11. Įgyvendindamas jam pavestus uždavinius, centras turi teisę:

11.1. Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka gauti iš valstybės institucijų informaciją, kurios reikia jo veiklai;

11.2. skelbti visuomenės informavimo priemonėse informaciją apie savo veiklą;

11.3. teikti koordinacinei komisijai pasiūlymus dėl centro veiklos tobulinimo;

11.4. įsigyti turtą, kurio reikia jo veiklai;

11.5. turėti nebiudžetinių lėšų (aukos, parama ir panašiai).

12. Centras turi ir kitų Lietuvos Respublikos įstatymų bei kitų teisės aktų jam suteiktų teisių.

Centro darbo organizavimas

13. Centrai vadovauja direktorius, kurį skiria pareigoms ir atleidžia iš pareigų Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas koordinacinės komisijos teikimu. Direktorius tarnybinio atlyginimo dydį nustato Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas.

14. Centro direktorius:

14.1. suderinęs su koordinacine komisija, Lietuvos Respublikos įstatymų numatyta tvarka priima į darbą ir atleidžia iš jo darbuotojus, nustato jų tarnybinius atlyginimus, suteikia jiems visas įstatymų numatytas socialines garantijas;

14.2. vadovauja ūkinei ir finansinei centro veiklai, atsako už ją ir centrui pavestų uždavinių vykdymą;

14.3. įgyvendina koordinacinės komisijos sprendimus centro veiklos klausimais;

14.4. atsiskaito koordinacinei komisijai už centro veiklą;

14.5. be atskiuro įgaliojimo atstovauja centrui teisėsaugos ir kitose institucijose, taip pat įmonėse, įstaigose ir organizacijose;

14.6. leidžia įsakymus ir jais patvirtintus teisės aktus (pagal savo kompetenciją), tikrina, kaip jie vykdomi. Prireikus leidžia kartu su kitų valstybės institucijų vadovais bendrus įsakymus arba įsakymais patvirtintus teisės aktus;

14.7. tvirtina centro struktūrą ir etatų sąrašą, neviršydamas nustatytojo darbo apmokėjimo fondo;

14.8. tvirtina centro darbuotojų pareigines instrukcijas;

14.9. pateikia kontroliuojančiosioms valstybės institucijoms dokumentus centro ūkinės ir finansinės veiklos klausimais.

15. Direktorius nesant, jo pareigas vykdo pavaduotojas arba direktoriaus įsakymu įgaliotas kitas centro darbuotojas.

Centro reorganizavimas ir likvidavimas

16. Centras reorganizuojamas arba likviduojamas steigėjo sprendimu. TŽ

KAI KURIE PRIVATAUS MIŠKŲ ŪKIO ORGANIZAVIMO LIETUVOJE ASPEKTAI

(Auksučių parodomojo ir miškų ūkio komplekso
projekto kontekste)

Valstybinis miškotvarkos institutas

Hab. dr. A. Kuliešis

1. Kokie yra privatūs Lietuvos miškai
2. Svarbiausios privataus ūkio organizavimo problemos
3. Regioninių pavyzdinių ūkių svarba

Nepriklausomos Lietuvos metais privačių miškų Lietuvoje buvo nedaug. Visi stambesni, dvarams priklausę miškai, buvo suvalstybinti, paliekant savininkams iki 25 ha miškų plotą. Valstybės rankose buvo sukoncentruoti pagrindiniai miškai, kuriuose buvo sukurta savita stambaus ūkio sistema, vėliau patikrinta laiko, pagrįsta moksliniais tyrimais. Tikslios statistikos apie privačius miškus Nepriklausomybės metais nebuvo. Pilna visų Lietuvos miškų miškotvarka buvo užbaigta tik šeštojo dešimtmečio viduryje. Pagal 1937 m. miškų statistiką privatūs miškai tuometinėje Lietuvos teritorijoje užėmė 173 tūkst. ha. Be abejonės, ne visi smulkesni miškeliai pateko į šią statistiką ir privačių miškų plotas galėjo būti didesnis. Karo ir pokario metais nemažai užleistų ar žemdirbystei mažiau tinkamų žemių savaime apaugo miškais, buvo apsodinta. Nemažame plote privačiose žemėse įveistus miškus augino, prižiūrėjo ir ugdė valstybinių miškų miškininkai, suvaidindami šiame procese labai svarbų vaidmenį. Miškų plėtimasis, naujų miškų atsiradimas vyksta ir šiuo metu pirmoje eilėje melioracijai skirtuose, bet nenumeliuruotuose plotuose, taip pat ten kur nustota kultivuoti žemdirbystę.

Šiuo metu privatūs ir privatizuotini miškai Lietuvoje užima apie 1 mln. ha. Lyginant su valstybiniais miškais, tai yra jaunesni, prastesnės rūšinės sudėties, nepakankamai formuoti ir ugdyti, bet dažnai geresnės, nenuvalintose augimvietėse augantys miškai. Tai miškai, kurių pagerinimas, produktyvumo padidinimas reikalauja didelių kapitalinių investicijų, profesinių žinių ir patirties.

Pateiksiu trupą informaciją apie privačius Lietuvos miškus, sulygindamas juos su valstybiniais. Privatūs miškai skiriasi pagal rūšinę sudėtį. Privačiuose miškuose pušynai (32%) ir eglynai (20%) sudaro ne ką daugiau pusės jų ploto, kai valstybiniuose jie sudaro beveik tris ketvirtadalius (72%) ploto. Užtai menkaverčiai baltalksnynai privačiuose miškuose sudaro 11%, kai valstybiniuose miškuose tik 1%.

Esminiai skiriasi valstybinių ir privačių miškų rodikliai. Valstybiniuose miškuose augantys medynai yra 9 metais senesni nei privačiuose - atitinkamai 54 ir 45 metai. Ypač 10 ir daugiau metų skiriasi pušynų, bernžynų, juodalksnynų, ažuolynų amžius.

Ypač dideli skirtumai pastebimi tarp III ir IV grupės valstybinių ir privačių miškų vidutinių medienos tūrių. Valstybinių miškų vidutinis medienos tūris (197 m³/ha) yra net 31 m³/ha didesnis už privačių miškų medienos vidutinį tūrį (168 m³/ha).

Brandžių medynų tūriai valstybiniuose miškuose (267 m³/ha) yra 56 m³/ha didesni už medynų tūrius privačiuose miškuose. Toks didelis brandžių medynų tūrių skirtumas yra paaiškinamas labai žymia brandžių baltalksnynų dalimi privačių miškų brandžių medynų tarpe.

Privačiuose miškuose yra daugiau nei du kartus mažesni brandžių medynų plotai.

Privatūs miškai auga kiek geresnėse augimvietėse nei valstybiniai miškai. Medynų vidutinis bonitetas (kirsimo miško kokybės rodiklis) yra 0,1 aukštesnis privačiuose miškuose. Tai ypač lemia geresnės pušynų, eglynų privačiuose miškuose augimo sąlygos.

Geresnė valstybinių miškų būklė buvo pasiekta kelių dešimtmečių ilgalaikių investicijų, labai riboto miško naudojimo, kryptingo miškininkavimo sistemos taikymo rezultate. Neabejotina, kad privati nuosavybė turi nemažai ir privalumų, bet privatiems miškams šiandien pirmoje eilėje reikia išspręsti tuos uždavinius, kurie jau seniai išspręsti valstybiniuose miškuose:

1. organizacinių struktūrų kūrimas. Smulkūs miškų ploteliai niekada negali būti efektyvūs nei ekonominiu, nei ekologiniu požiūriu;

2. pažangių miškininkavimo sistemų diegimas. Šia kryptimi yra daugiausia dirbama, bet nepakankamai, iškurtos konsultacinės tarnybos, bendradarbiaujama su užsienio organizacijomis;

3. miškų intensyvinimui reikalingų investicijų paieška. Nesant būdingo tikram savininkui mastymo, esant labai ribotoms pajamoms, šiandien daugiau dainomas kaip daugiau paimti iš miško, bet negražinti atgal, ugdant jau įveistas kultūras, jaunuolynus, juo labiau vykdant išplėstinę veiklą, nukreiptą medynų rekonstrukcijai, krūmynų, aikščių pavertimui mišku, nederlingų žemių apželdymui, kelių, priešgaisrinių juostų įrengimui.

Lietuvos nepriklausomybės metais pagrindinis dėmesys buvo skiriamas stambaus valstybinio miško ūkio kūrimui, ūkininkavimui tokiuose miškuose. Privatūs miškai dažniausiai buvo kaip pagalbinė priemonė žemės ūkį kultivuojančioms ūkininkams. Todėl šiandien neturime nei didesnės patirties, juo labiau tradicijų smulkaus privataus miškų ūkio

organizavimui. Daugiausia šio meto miškininkystės nuostatų, principų, veikiančių normatyvinių aktų susiformavo ir buvo sukurti stambaus klasikinio intesyvaus miškų ūkio, koks pagrindinai Lietuvoje ir buvo formuojamas visą laiką, pagrindų. Tad šiandien ir miškininkams profesionalams, juo labiau naujesiems miško savininkams, susigražinusiems dažnai savo tėvų ar senelių miškus, dažniausiai neturintiems nei patirties, nei profesinių žinių, iškyla daugybė problemų. Jų yra tiek daug, kad sunku jas visas ir aprėpti.

Kadangi šio susibūrimo tikslas yra praktinio miško ūkio organizavimo Aukštuosiuose pavyzdžiu padėti spręsti Lietuvos žmonėms jų problemas, pabandysiu bent stambiu planu jas apžvelgti.

Miškotvarkos institute šiuo metu yra vykdomas FAO finansuojamas projektas, siekiant sukurti privataus miškų ūkio plėtros pagrindus. Todėl ir problemų formulavimui yra skiriamas bene svarbiausias dėmesys. Pagrindinės privataus miškų ūkio organizavimo problemos susiformavo istoriškai ir šiandien jos iškyla, siekiant įgyvendinti ilgalaikius strateginius privataus miškų ūkio tikslus. Privatus miškų ūkis turi užtikrinti privačių miškų stabilumą, jų kraštovaizdžio, socialinių bei ekologinių funkcijų išsaugojimą, duoti savininkams pajamas, leidžiančias atkurti, auginti ir prižiūrėti miškus bei gauti galimai didesnę pelną, tenkinti visuomenės ir miško produkcijos vartotojų subalansuotas reikmes, įgyvendinti tarptautiniais susitarimais numatytus tvaraus miškų ūkio reikalavimus. Šių pagrindinių tikslų įgyvendinimui artimiausioje ateityje reikia spręsti tokius konkrečius uždavinius.

1. Miško žemės nuosavybės klausimų visapusiškas sureguliuojimas, siekiant sustambinti smulkias valdas, spartinant miškų grąžinimo procesus ir kuriant normalią miško žemės rinką.

2. Privataus miškų ūkio suvaržymų ir jo plėtros kliūčių mažinimas, lygiateisių ir konkurencinių santykių tarp valstybinio ir privataus miškų ūkio sukūrimas bei vystymas, miškų ūkio specifikos smulkiose valdose įteisinimas.

3. Valstybinio miškų ūkio valdymo atskyrimas nuo ūkinių funkcijų, privačių miškų savininkų savi-valdos ir patarnavimų sferos vystymas. Ypač svarbu parengti ir remti programas privačių miško ūkio struktūrų vystymui, veiklos tarp medienos ruošos, medienos perdėbimo ir prekybos organizacijų iš vienos pusės ir privačių miško savininkų iš kitos pusės koordinavimui.

4. Privataus miškų ūkio ekonominis reguliavimas. Labai svarbu šiame bare įvesti realias kompensacijas už ūkinės veiklos apribojimus, atliekant miškams gamtosaugines, rekreacines, socialines

funkcijas, numatant tam atitinkamą mechanizmą ir finansavimo šaltinius. Kurti miško fondą, skirtą privačiam miškų ūkiui plėtoti ir vystyti, plačiau panaudojant šiam tikslui kaimo ūkio, valstybinio gamtos apsaugos bei miško fondo lėšas.

5. Konsultavimo, švietimo ir mokymo sistemos vystymas.

6. Lietuvos miškingumo didinimas nederlingų privačių žemių sąskaita. Tuo tikslu būtina išspręsti tokius klausimus: parengti ilgalaikę miškingumo didinimo programą, ją remti iš valstybės biudžeto, galimų fondų - kaimo ūkio, miško, valstybinės gamtos apsaugos bei užsienio paramos pagrindu. Suteikti prioritetą miškingumo didinimui saugomose teritorijose.

7. Privačių miškų kontrolės ir priežiūros institucijų darbo sureguliuojimas. Šio uždavinio įgyvendinimui reikia mažinti kontroliuojančių institucijų skaičių, sukoordinuoti jų veiklą ir rasti būdus savininkų interesų atstovavimui diskusiniiais atvejais.

8. Informacinės duomenų bazės apie privatų miškų ūkį bei privačius miškus formavimas ir palaikymas.

9. Privačių miškų atkūrimo, gamtosauginių ir socialinių funkcijų užtikrinimas. Tai svarbiausias strateginis uždavinys, kurio sprendimui, be jau išvardintų priemonių, reikėtų užtikrinti patikimą informaciją apie privačių miškų būklę šalies ir atskirų valdų lygyje. Visais būdais stimuliuoti paklausą smulkiai, menkavertei ir malkinei medienai, kuri užtikrintų jaunuolynų ugdymo ir medynų retinimo suinteresuotumą. Užtikrinti kuo greitesnį ūkinių priemonių atgaivinimą rezervuotuose privatizavimui miškuose, kur dabar tos priemonės nevykdomos ir dėl to blogėja miškų būklė.

Šiuo metu Lietuvoje yra 118 156 privatūs miško savininkai. Jie valdo 315 087 ha. Vidutinė valda 3,2 ha. Valdos pagal jų dydį pasiskirsto taip: iki 1,0 ha - 39,6%, 1,1-5 ha - 47,5%, 5,1-10 - 9,4%, 10,1-25 ha - 3,4% ir 25 su viršum ha - 0,1%.

Daugiau 600 tūkst. ha miškų privačiose ir privatizuotinėse žemėse laukia eilės privatizavimui.

Atsižvelgiant į privačių valdų dydį, miškų būklę jose, ateityje matytume tokias ūkio organizavimo formas:

1. Smulkios miškų valdos (iki 5-10 ha), įsiterpusios į žemės ūkio naudmenas, ir turinčias pagrindinį tikslą - užtikrinti vietinio ūkio poreikius kurui, smulkiai medienai, pastatų remontui ir pan. Miškininkystė smulkioje valdoje gali būti tik epizodinė, vienkartinė, todėl ji negali būti ilgalaikė, o tuo pačiu efektyvi.

2. Smulkios valdos, kurių savininkai negyvena

vietoje, turės organizuotis į vienokios ar kitokios formos kooperatyvus, vienytis daugiau ar mažiau efektyvesnio pastovaus ūkio organizavimui apjungtoje teritorijoje.

3. Vidutinio dydžio ir stambios miškų valdos, kurių galimybės išauga virš vietinio ūkio poreikių, gali funkcionuoti bendrame komplekse su žemės ūkiu ir gali funkcionuoti atskirai. Atskirai funkcionuojančios savarankiškos valdos dydis priklausomai nuo augimviečių derlingumo, miškų rūšinės sudėties, apyvartos periodo trukmės, miškų būklės, funkcinės paskirties, Lietuvos sąlygomis turėtų būti ne mažesnis 200-300 ha. Kartu su žemės ūkio kompleksu veikti ir duoti apčiuopiamą ekonominę naudą galėtų ir keletą kartų mažesnės miškų valdos.

Daugelio strateginių privataus miškų ūkio organizavimo klausimų įgyvendinimui labai svarbų vaidmenį gali suvaidinti besikuriantys, intensyvaus ūkininkavimo siekiantys pavyzdiniai (kaip šiuo atveju turime Auksučių) ūkiai, veikiantys pagal įvairias ūkio organizavimo formas.

Šiuo metu veikianti prie Valstybinio miškotvarkos instituto privačių miškų konsultavimo tarnyba orientuojasi į gana platų regioninių mokymo centrų sukūrimą. Būtų idealu, jeigu kiekviename regione veiktų ne vienas, o keli parodomieji su įvairiomis miško ūkio tikslinėmis programomis, regiono specifika ir ypatumais pavyzdiniai ūkiai. Tai būtų bazė, kurioje miško savininkai, žemdirbiai galėtų susipažinti ne tik su miškininkystės pagrindais, bet ir su ilgalaikio miškų ūkio organizavimo - miškotvarkos principais, įvairių ūkio formų privalumais. Tai būtų bazė puoselėti žemės savininkų atsakomybės jausmą už Lietuvos gamtą, miškų panaudojimo ekologinių ir socialinių funkcijų, išieinančių už siaurų savininko interesų, praktiką formuoti.

Lietuvos miškininkai palaiko privačią - visuomeninę p. V. Šliūpo Auksučio žemės ir miškų ūkio komplekso idėją. Mūsų manymu šio komplekso svarba pasireiškia organizuojant ne tik žemės ir miškų ūkio kompleksą, kas yra labai reikšminga šio turtingo miškais Lietuvos regiono agrolandsafo formavimui, bet ir mokymo organizavimui, žinių skleidimui ir propagavimui. Ypač aktuali yra čia puoselėjama ekologinės miškininkystės idėja. O svarbiausias dalykas yra plati visuomenės ir ne tik mūsų šalies, bet ir gausiai čia atstovaujamų JAV žinomų mokslo, kultūros ir visuomenės veikėjų įtraukimas į Lietuvai labai aktualių problemų sprendimą.

Šiandien čia pradedamas labai svarbus darbas. Tai lyg mažas upelis, maža gyvybinga versmė, suteikianti gyvybę didelei tėkmei.

Linkime šios idėjos puoselėtojams, įgyvendinimo organizatoriams kūrybinės sėkmės kilniame darbe.

TŽ

AUKSUČIŲ PROJEKTO ĮKURTUVIŲ ŠVENTĖ

1999 m. lipos 16 d. Auksučiuose (Šiaulių rajone, netoli Kuršėnų) oficialiai buvo atidarytas Auksučių žemės ūkio parodomasis ir miškininkystės ekologinio tvarkymo centras. Įkurtuves, kuriose dalyvavo 50 su viršum svečių, aprašė du valstybiniai, keturi vietiniai ir trys vien ūkininkams skirti laikraščiai, parodė televizijoje ir pranešė per Lietuvos radijo pirmą kanalą. Trumpas reportažas buvo pateiktas per Radio Free Europe.

Vienos ilgos dienos iškilmės vyko būsimojo centro vietoje, Auksučių ūkio laukuose, o popietinė dalis persikėlė į netolimos Gruzdžių žemės ūkio mokyklos patalpas.

Rytinė neoficialioji programos dalis prasidėjo 9 val., kai kalifornietis inž. Vytautas J. Šliūpas, P.E., projekto sumanytojas, padėjo gėlių puokštę ant savo tėvo aušrininko dr. Jono Šliūpo stogastulpio Rakandžių kaimo vietovėje. Čia, stebimas būrelis vietinių gyventojų, žodį tarė Gruzdžių seniūnas J. Dundulis. Po to inž. Šliūpas padėjo gėlių puokštę prie kryžiaus, kur dėdė aušrininkas Stanislovas Šliūpas 1911 metais buvo kaimyno nušautas Auksučių ūkio pamiškėje. Vykstančiųjų į oficialią programos dalį laukė siurprizas - prie Egėliškių kaimo juos su gėlėmis ir dainomis pasitiko 15 vaikučių grupelė, vadovaujama mokytojos J. Gurcinienės.

Oficialią Įkurtuvių šventės dalį 11 val. pradėjo Kuršėnų kaimiškiosios seniūnijos seniūnas dr. Edvardas Gedvilas tardamas: "Lietuviai įkurtuves švenčia, kai virš galvos yra stogas. Auksučių centro įkurtuves pradedame naujoviškai - imūrydami į pirmojo pastato pamatus pirmuosius akmenis. Jeigu visi būtume dirbę ranka rankon, toką šventę jau būtume šventę pernai". Po to girdėjome kitus kalbėtojus sveikintojus: projekto iniciatorių inž. V. Šliūpą, prieš tai žemę valdžiusį Joną Bitkevičių. Apie Auksučių kaimo praeitį šnekėjo buvęs kaimynas poetas Stasys Daunys. Kalbėjo iš Amerikos atvykę svečiai: Kalifornijos universiteto, Davis, prof. dr. Calvin O. Qualset, ūkininkų patarėjas, Yolo ir Solano apskričių Kalifornijoje direktorius Lawrence D. Clement, S.W. Texas State universiteto, San Marcos, prof. dr. Gary Hartman; taip pat žodį tarė stambi ūkininkė iš Venezuelos p. Aldona Echaniz, Vokietijos ūkio atstovybės Lietuvoje įgaliotinis Aldas Kikutis ir dar keletas Lietuvos garbių mokslininkų bei vietos gyventojų. Sveikinimo laiškas buvo gautas iš p. Almos Adamkienės, kuri pati negalėjo įkurtuvėse dalyvauti, nes su vyru, Lietuvos Respublikos prezidentu, turėjo išvykti į Vokietiją; dar sveikino Farm Cooperatives

konsultantas Leland H. Ruth (Sacramento, CA).

Kursėnų miškininko Vlado Kavaliausko iniciatyva netoliese, pievoje, buvo pasodinti septyni tradiciniai ažuolai, simbolizuojantys tvirtybę. Juos sodinti buvo pakviesti svečiai: iš Amerikos prof. C. Qualset, L. Clement, prof. G. Hartman, Heather White ir Aldona Echaniz iš Venezuelos; iš Lietuvos - prof. L. Kadžiulis, prof. V. Rimkus, prof. M. Treinys, dr. V. Žoštautienė, D. Malinauskas, E. Gasparaitis, V. Kavaliauskas, E. Gedvilas, J. Dundulis, D. Daunys, Gr.

Egėliškių-Auksučių apylinkės mokiniai su dainomis ir gėlėmis pasitinka svečius, vykstančius į Auksučių projekto

Augustauskienė, J. Bitkevičius ir V. Šliūpas (JAV).

"Auksučiai Foundation" viceprezidentas Lawrence Clement sakė: "Mes tikrai nuoširdžiai norime padėti jūsų smulkiesiems ūkininkams, stokojantiems valstybės paramos ir pirmiausiai tiems, kurie patys nori dirbti ir užsidirbti. Yra nemažai sodiečių, kurie nenori dirbti, o tik reikalauja paramos iš valstybės". L. Clement panašų centrą prieš porą metų įkūrė Leningrado srityje. Ten buvo panaudota apie 4 mil. JAV dolerių, kuriuos skyrė Amerikos vyriausybė. "Į Auksučių projektą mes ketiname investuoti irgi nemažas sumas pinigų, - tęsė amerikietis kalbėtojas, - tačiau ne cento neišleisime, kol neįsitikinsime, kad jūsų valdžia tikrai nori tokio centro, nori bendradarbiauti. Kol kas nėra nuoširdaus bendradarbiavimo iš Šiaulių apskrities valdžios pusės. Mus, amerikiečius, tiesiog stebina toks lietuvių valdininkų abejingumas..."

Artėjant prie laukuose vykusios ceremonijos pabaigos, švelniam lietuviui krapnojant, buvo atlikta paskutinė simbolinė dalis - į Centro pastato pamatus įmūryti pirmieji akmenys. Juos įdėjo V. Šliūpas, arch. Rasa Budrytė ir visi kiti tenai dalyvavusieji. V. Šliūpas sakė: "Pradžią sunkesnė, negu įsivaizdavome. Vietos valdžia savo pažadų neįvykdė. Prieš trejus metus dėl

projekto įgyvendinimo kalbėjomės su įvairiais žmonėmis, visi tvirtė, kad reikia tokio projekto, visi žadėjo bendromis jėgomis dirbti, bet dabar biurokratai savo pažadų neištesėjo. Šiaulių valdžia užtikrino, kad laiku, dar iki ikurtuvių, bus atvestas kelias, privesta elektros linija, išvalytas drenažas... Kol kas nei elektros, nei kelio neprivedė, nors žada ir toliau... Mes savo žodį ištesėjome, nupirkome dar penkiasdešimt hektarų žemės, dabar Centras turės 104 ha. Rudenį Gruzdžių žemės ūkio mokykla suarė dalį šios žemės,

parengė verslo ir miško tvarkymo planus, architektė pateikė Centro pastatų projektą, o šiandien pradėdame pirmojo pastato - ūkvedžio namo statybą... Apskrities vadovai savo neveiklumą bando teisinti pinigų stoka, bet juk ne viskas pagrįsta vien tik pinigais. Kur gi savanoriškumas ir geranoriškumas? Kur duoto žodžio išlaikymas? Šių dalykų valdžios biurokratams stinga. Mūsų Centras yra ne pelno siekianti organizacija. Asmeninės naudos iš to neturėsiu. Man jos ir nereikia. Noriu tik vieno dalyko - padėti aplinkiniams ūkininkams sparčiau žengti į Europą... Egėliškių kaimo žmonės prašo čia steigti pradinę mokyklą, nes dabar pirmokėlius vežioja 15 km. Mano draugai amerikiečiai stebisi tokiu apskrities vadovų elgesiu, tokiu savanaudiškumu. Auksučių Centro atidarymas yra įrodymas, kaip sunku

Lietuvoje įgyvendinti gerą idėją, kaip valdžios žmonės nesirūpina smulkiųjų ūkininkų gerbūvio pakėlimu. Bet mes nepasiduosime tiems, kurie norėtų sužlugdyti šį projektą. Nepasiduosime ir tiems, kurie nori matyti sužlugdytą Yolo - Šiaulių apskričių bendradarbiavimą. Mes laimėsime!"

Laukų iškilmėse nesimatė nei Šiaulių apskrities, nei rajono atstovų. Kodėl? Vietinė spauda rašė: "Matyt, jiems gėda pažiūrėti žmonėms į akis... Daug žadėjo, bet nieko nepadarė, ką buvo žadėję padaryti..." Sklido kalbos, kad buvo boikotuota dėl politinių sumetimų, susijusių su vėliausiu ministro pirmininko pakeitimu. Apie tai spauda išsireiškė, kad toks apskrities pareigūnų elgesys yra tikras politinis trumparegiškumas, neižvalgumas!

Įkurtuvių dalyviams pietūs buvo paruošti Gruzdžių "Apynėlio" restorane. Pletautojų buvo daugiau negu vietų, kai kuriems garbingiems svečiams teko valgyti prie baro. Ten buvo daug sveikinimų ir kalbų. Vaisėms vadovavo Eduardas Gasparaitis, Gruzdžių žemės ūkio mokyklos direktorius.

Po skanių pietų visi persikėlė į erdvas ir gražias Gruzdžių žemės ūkio mokyklos patalpas, kuriose prasidėjo seminaras "Žemdirbystės plėtra šiaurės Lie-

tuvoje". Šios mokslinės programos rengėja buvo Žemės ūkio ministerija, vadovaujama dr. Virginijos Žostaūtienės, Kaimo plėtros departamento direktorės.

Seminare kalbėjo Žemės ūkio universiteto prof. Mečislovas Treinys, kurio tema buvo "Lietuvos kaimo plėtros problemos"; Kalifornijos universiteto, Davis, prof. Calvin O. Qualset - "Auksučių centras", LŽŪ konsultavimo tarnybos dr. Alfonsas Malinauskas - "Smulkių ir didelių privačių ūkių perspektyva", LŽŪ universiteto prof. habil dr. Petras Lazauskas - "Netradiciniai žemės ūkio verslai Lietuvoje", Valst. miškotvokos instituto habil. dr. Andrius Kuliešius - "Ūkininkavimo privačiuose miškuose problemos", Gruzdžių žemės ūkio mokyklos dir. Eduardas Gasparaitis - "Žemės ūkio mokyklų mokomieji ūkiai - realybė ir perspektyvos".

Gan ilgai užsitęsusi, bet labai įdomų seminarą uždarė L.M. tarybos pirmininkas, Lietuvos žemdirbystės institutuo narys ir "Auksučiai Foundation" garbės direktorius prof. habil. dr. Leonas Kadžiulis. Klausytojai pasiūlė, kad surinkti visų prelegentų paskaitas ir jas išspausdinti specialiaame leidinyje.

Penktą valandą svečius palinksmo iš Šiaulių atvykusi Liaudies dainų ir muzikos grupė. Po to svečiai lankė iškilmėms pritaikytą Gruzdžių žemės ūkio mokyklos paruoštą parodėlę, kuri vaizdavo iš Gruzdžių apylinkės kilusius veikėjus. Buvo labai įdomus specialiai šiai parodai grafikės Gražinos Ožkinytės nupieštas Šliūpų šeimos genealoginis medis, turintis 100 su viršum dokumentuotų šeimos narių, apimantis aštuonias generacijas (nuo 1730 metų iki šių dienų).

Svečiai, kurie pakėlė ilgą dienos programą, mokyklos direktoriaus buvo pavaišinti skaniais užkandžiais ir atsisveikinimais.

Postscriptum. Po įkurtuvių į "Auksučiai Foundation" direktorius kreipėsi Egėliškių-Auksučių apylinkės mokytoja prašydama, kad žiemos metu, kada Centro patalpos nenaudojamos, leistume jai naudoti dvi sales vaikų mokymo reikalams. Ji skundėsi, kad apie 15 vaikučių vežami autobusu 15 km į Kuršėnus. Tai didelė problema mažiems vaikams, ypač žiemos metu. Projekto direktoriai linkę jos prašymą patenkinti, tik yra vienas keblumas - nėra pakankamai pinigų.

Pelno nesiekianti "Auksučiai Foundation" yra išlaikoma visuomenės aukomis, tačiau iki šioliai lietuviai, su keliomis išimtimis, nedosniai aukoja. Jeigu visuomenė pamačiusi, kad projektas auga ir bujoja, jį paremtų dovanomis, paskolomis arba palikimais, tai nebūtų problemos įrengti vaikučių mokymui pritaikytas patalpas. Prašome visuomenę dosniai paremti šią idėją, pasiunčiant nuo mokesčių

nurašomas (tax exempt) aukas: "Auksučiai Foundation", 2907 Frontera Way, Burlingame, CA 94010. Daugiau žinių galite rasti interneto svetainėje: http://home.earthlink.net/_sliupasvyt/auksuciai.htm arba pasiteirvę per E-mail: <sliupasvyt@earthlink.net>

Auksučių projekto garbės rėmėjai yra Lietuvos Prezidento žmona p. Alma Adamkienė, Nobelio premijos lauretas, University of California, Berkeley, prof. emeritus dr. Czeslaw Milosz, pirmasis Vytautas Magnus universiteto rektorius ir University of California, Los Angeles, prof. dr. Algirdas Avizienis.

Jūs irgi galėtumėte paremti šį labdaringą projektą nuoširdžiomis aukomis.

Pranešimas spaudai - Press Release

UŽNEMUNĖS MIESTAI IR MIESTELIAI

Tai yra hab. prof. dr. Algimanto Miškinio lig šiol didžiausia ir storiausia knyga, o ją išleista beveik dvidešimt. Naujuoju leidiniu atgaivinama 1978-1988 m. leistoji "Lietuvos TSR urbanistikos paminklų serija". Knygos metrika: Algimantas Miškinis. "Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės". Tomas 1: Užnemunės miestai ir miesteliai. Kultūros paveldo institutas - Vilnius, "Savastis". 602 psl., 761 pav., santraukos anglų, vokiečių ir rusų kalbomis, išsami bibliografija, asmenvardžių ir geografinė rodyklės. Albuminis formatas, tiražas 1000.

"Leidinyje pateikti Lietuvos Užnemunės urbanistikos paveldo (miestų ir miestelių) tyrinėjimų duomenys. Buvo nustatyti išlikę vertingi objektų plano, apstatymo, tūrinės ir erdvinės kompozicijos elementai. Jų pagrindų miestai ir miesteliai skiriami į: 1. valstybinės reikšmės juridinį statusą turinčių kultūros vertybių grupę (6 objektai), 2. savivaldybių reikšmės (15 objektų) ir 3. tik su kultūros vertės požymiais, bet vertybių juridinio statuso neturinčių objektų grupę (10 objektų). Apibūdinti kriteriai, kuriais remiantis įvertinti į minėtas grupes patekę objektai."

Valstybinės reikšmės urbanistikos vertybės yra šeši miestai, šioje knygoje detalai panaginti: Griškabūdis, Kalvarija, Kudirkos Naumiestis, Simnas, Veisiejai ir Virbalis. Ilustruota įvairių laikotarpių planais, fotografijomis (daug jų - autoriaus A. Miškinio), statistinėmis lentelėmis (gyventojai, jų tautybė, namų skaičius, amatai, įmonės). Kitų dviejų grupių objektai aprašyti trumpiau, bet gana išsamiai ir iliustruoti. Nesigilinant į detales, galima nustatyti pagrindinį šio veikalo trūkumą: per mažas tiražas.

J. Gimbutas

TECHNIKINĖ APŽVALGA

Paruošė dr. S. Bačkaitis

Atbulo važiavimo apsaugos sistema

1999 metais Fordo kompanijos Windstar modelis turės įmontuotus automobilio užpakalyje keturis ultragarsinius sensorius, kurie signalizuos vairuotojui apie objektų artimumą, kai automobilis įjungiamas į atbulinį bėgį. Įsijungus į atbulinį bėgį, ultragarsiniai sensoriai pradeda siųsti iš užpakalinio buferio signalus. Jie, atsimušę į artimai esančius objektus, sugrįžta atgal. Kompiuteris įvertina signalo sugrįžimo laiką ir nustato ar yra susidūrimo pavojus. Pavojaus įvertinimas prasideda, kai objektas peržengia pažeidimo zoną, kuri yra 175 cm tiesiogiai buferio užpakalyje ir apie 50 cm radijusu nuo buferio kampų.

Viena iš sunkiausių problemų šios apsaugos sistemos įgyvendinimui buvo išvystymas sensoriu, kurie įmontuoti į buferį galėtų veikti net ir automobiliui atsimušus 8 km/val. greičiu į nepajudinamą mūro sieną arba stulpą. Išlaukiniam objektui tik perkirtus kontroliuojamą zoną, vairuotojui duodamas reto dažnio pertraukiamas švilpesys. Jis dažnėja, kai objektas artėja prie buferio. Pasiekus 25 mm nuotolį, švilpimas tampa nepertraukiamu. Buferiui aplėdėjus daugiau kaip 2 mm sluoksniu, ši sistema taip pat išleidžia nuolatinio švilpesio signalą. Sistema yra padaryta taip, kad vairuotojas atbulai važiuodamas 6.5 km/val. greičiu, turi maždaug vieną sekundę automobilio sustabdymui. Tas laikas proporcingai pailgėja, važiuojant lėčiau.

(Automotive Industries, Dec.1998)

Elektroninė standartizacija

1998 metų pabaigoje trys didieji JAV automobilių gamintojai bei Mercedes-Benz, Shell ir Motorola korporacijos sutarė standartizuoti automobiliuose vartotojų naudojamą elektroniką, jungiklius ir jų programavimą. Esant suderintoms elektroninėms sistemoms, važiuojantieji nuo 2002 metų galės įsijungti bet kokiame automobilyje tą patį mobilų telefoną, nešiojamą kompiuterį, faksą, įvairias pramogines sistemas nebijodami, kad kažkas galėtų atsitiikti ar neveikti. Numatoma, kad dar po kelerių metų vairuotojui ir keleiviams bus perduodamas didelis informacijos srautas per centralizuotą priėmėją, kuris jau pavadintas "telematics". "Telematics" priims informaciją faksu, elektroniniu paštu, taip pat priims navigacines žinias bei paiešką,

iškvies pagalbą įvykus avarijai, automatiškai užmokės mokesčių muitinėse, degalų stotelėse ir pan.

(Automotive & Transportation Interiors, Dec.1998)

Radaras, lazeriai ir ultragarsas

Delphi Automotive Systems firma numato ateityje panaudoti radarą, lazerius ir ultragarsą pavojingų eismo situacijų atpažinimui. Pavyzdžiui, viena sistema įsakys automobilių apsaugos sistemoms pasiruošti ir, peržengus pavojaus ribą, automatiškai įvertinti saugos diržus bei nustatyti, kokie oro maišai turi veikti ir kokių greičiu, atsižvelgiant į žmogaus dydį, svorį, sėdynės vietą.

Antroji sistema padės išvengti susidūrimo. Sensoriai automobilio priekyje, šonuose ir užpakalyje vairuotojui iš anksto praneš garsu, matomu signalu ir mechaniniais virpesiais apie artėjantį pavojų. Priekinėje apsaugos sistemoje naudojamas radaras. Kai sistema įjungta, o važiuojant pasiekiamas tam tikras atstumas iki pavojingų objektų, automobilis pradedamas stabdyti pagal artėjimo greitį, žinoma, tuo pačiu išjungiamas kuro tiekimas. Jeigu vairuotojas į tai nekreipia dėmesio, sistema signalizuoja garsu, judančiu stabdžių pedalu ir virpančia sėdyne.

Radarų sistema taip pat panaudojama, kai reikia suaktyvinti garso bei matomųjų ženklų sistemas. Panašiai kaip ir Fordo modelyje Windstar, užpakalinė apsaugos sistema panaudoja ultragarsą atpažinti kliūtis automobilio užpakalyje. Be to, Delphi Automotive Systems planuoja panaudoti radarą vairuotojo išpėjimui, kad, ir važiuodamas į priekį, imtųsi apsisaugojimo, artėjant užpakaliniam smūgiui.

Šios apsaugos sistemos paruošiamos veikti taip, kad nelaimės atveju automobilis būtų sustabdytas palengva lėtėdamas ir išlaikydamas važiavimo kelią toje pačioje linkmėje. Nelaimių statistika pažymi, kad nelaimės būna mažiausios, kai automobilis kažkur nenuklysta, o pasilieka toje pačioje linijoje.

(Automotive & Transportation Interiors, Apr. 1998)

42 V automobiliuose

2003 metų automobilių modeliuose pasirodys pirmosios 42 voltų elektros sistemos. Dabartinė 12 voltų sistema po 30 metų jau nebepajėgia tiekti elektros strovę moderniems automobiliams. Numatomas gana didelis aprovimo pareikalavimas (apie 2500 W) šioms naujovėms: elektriniam vairavimui, elektroniniam vožtuvų kilnojimui, elektroninei greičio dėžei, elektroniniam stabdžių valdymui, pakeitimui automobilio varymo sistemos iš dviejų į keturis ratus, elektroniniam matomumui, šildomoms sėdynėms, naujoms komunikacijos sistemoms ir kt.

Šis perėjimas į 42 voltų sistemą turės nepaprastai didelės reikšmės visai automobilio elektros sistemai, pradedant lempučių ir baigiant akumulatoriais. JAV ir Europos automobilių gamintojai nutarė 36 ir 42 voltų sistemos standartą. Bet reikės patrigubinti dabartinį akumulatoriaus voltažą nuo 12 iki 36 V ir elektros generatoriaus įtampą nuo 14 iki 42 V. Manoma, kad iš pradžių automobilis turės du akumulatorius - vieną 12 ir kitą 36 V. Tada visą elektros sistemą nereikėtų pakeisti iš karto.

Vienas didžiausių pranašumų, žengiant į šią naują sistemą, yra galimybė sumažinti vielų storį. Padidinus voltažą trigubai, vielų skerspjūvis gali sumažėti dviem trečdaliais. Bet praktiškai numatoma, kad šis sumažėjimas sieks tik apie 25-30%, įskaitant ir jungtukus, ir izoliacinę medžiagą. Galvojama, kad reles pakeis puslaidininkiai. Visa elektros įranga bus lengvesnė, įmontavimas paprastesnis ir automobilio elektros kontrolės sistema bus panaši į šių dienų kompiuterių architektūrą.

Dėl aukštesnio voltažo įdiegimo susirūpinę dabartiniai lempučių gamintojai. Jie sako, kad aukštesnis voltažas sutrumpina lempučių amžių, nes dėl aukštesnio voltažo šviesos vielelė turi būti plonesnė ir ilgesnė. Tai nėra pageitautina didelio dažnio virpsių ir gana dažnų sukrėtimų aplinkoje. Galvojama, kad bus pereita prie dujinių (neon) ir elektrobirkštinių (discharge arc) lempų sistemų.

Daugiausia svorio bus sutaupyta įvairiuose motorėliuose ir generatoriuje. Daugelyje automobilių priskaičiuojame 20 su viršum elektrinių motorėlių, o liuksusiniuose jų yra daugiau negu 40. Perėjus į aukštesnį voltažą, jų svoris sumažės maždaug 20%. Tuo bus sutaupyta nemažai erdvės.

Akumuliatorių gamintojai patenkinti aukštesnio voltažo įvedimu. Jie jau baigia išvystyti plonų metalo lakštų (foil) 36 V sausą akumuliatorių, kuris turės didelį trumpalaikį pajėgumą, kurio ypač reikia motoro užvedimui. Jis yra maždaug perpus mažesnis ir trečdaliu lengvesnis. Atsarginis bus 12 V - tokio dydžio kaip dabartinis motociklo akumulatorius.

(Automotive Industries, Sept. 1998)

Superlaidžios medžiagos

Įvairūs energijos gaminimo ir perdavimo agregatų prototipai, turį superlaidžių medžiagų (high Tc), jau dabar sparčiai vystomi. Numatoma, kad superlaidžios medžiagos turės nepaprastą įtaką elektros gaminiui. Tai bus taip, kaip telefono sistemoje optiniai kabeliai pakeitė metalinius kabelius.

Kadangi superlaidžios medžiagos praleidžia elektros srovę beveik be jokios varžos, elektros laidai,

pagaminti iš tokių medžiagų, įgalins praleisti daug daugiau srovės negu dabartiniais kabeliais. Didėjant elektros poreikavimui, superlaidūs kabeliai išspręs dabartinių kabelių srovės perdavimo ribotumus bei nemažus energijos nuostolius. Elektromagnetai superlaidžiomis apvijomis išvysto daug stipresnius magnetinius laukus, kas sudaro pagrindą žymiai našesniems generatoriams, motorams, transformatoriams ir energijos akumulatoriams.

Technologinė problema, gaminant vielas iš superlaidžių medžiagų, yra medžiagų trapumas. Kadangi tokias vielas reikia dažnai įvairiai išlankstyti, šis trapumo panaikinimas yra labai svarbus dalykas. Lucent Technologies, American Superconductor Corporation, IBM ir Hoechst korporacijos yra daugiausiai išvystę šias dvi medžiagas, kurios yra giminingos bario, stroncio, kalcio, vario oksido šeimoms.

Superlaidžių medžiagų komercinė paklausa priklausys nuo jų kainų. Šiuo metu jos dar negali konkuruoti su variu ir aliuminu. Bet gamybai tobulėjant, jų kaina nuolat krinta, pvz., per paskutiniuosius 18 mėnesių superlaidžios vielos kaina sumažėjo beveik 50%. Kabelių gamintojai neabejoja, kad čia tik laiko klausimas. Jie numato, kad 5-10 metų laikotarpiu visos problemos bus išspręstos. Tada pasaulinėje rinkoje jų paklausa bus labai didelė.

(The Industrial Physicist, Dec. 1998)

Šūvis į erdves

Magnetinė levitacija (maglev) yra naujas ir daug žadantis būdas suprantinti ir atpiginti skrydžius į erdves. Šiuo būdu leidžiama kūnui beveik be trinties judėti. Tai pasiekama paraleliai panaudojant didelio pajėgumo tų pačių polių magnetinius laukus, kurie atskiria traukinio pavažas nuo bėgių - šiuo būdu traukinys būna lyg pakabinatas ore. Japonijoje ir Vokietijoje maglev sistema jau yra eksperimentiniu būdu bandoma nepaprastai greitų traukinių išvystymui. Po kelerių metų delsimo pagaliau 1998 metais JAV paskyrė vieną milijardą dolerių demonstracinio traukinio Amerikoje išvystymui ir pastatymui. Tuo pačiu metu NASA (National Aeronautics and Space Administration) sudarė sutartį su Lawrence Livermore National Laboratories ištirti galimybę ir pritaikyti erdvėlaivių į erdves maglev iššovimo principą. Ant bėgių paremtam erdvėlaiviui suduoti pirminį šuolį maždaug 1200 km/val. vertikaliu greičiu, prieš įjungiant pagrindinį variklį. Pasiekus šį tikslą, erdvėlaivių iššovimas į erdves bus apie 30% pigesnis.

(The Industrial Physicist, Dec. 1998)

IŠ LIETUVOS SPAUDOS

Paruošė inž. G. Lazauskas

Pavojingi žemės išlūgimai

Iš seno žinome, kad šiaurės Lietuvoje - Biržų ir Pasvalio srityje dėl gipso sluoksnių žemėje atsiranda žemės išlūgimų, įgriuvų, vadinamų smegduobėmis. Į žemę įgriūva pastaruoju metu gyvuliai ir net pastatai. Biržų srityje yra pagarsėjusi su požeminiais urvais, vadinama Karvės ola, nes pagal pasakojimus ten įgriuvusi karvė.

Tačiau ir dabar Lietuvos spaudoje randame žinučių apie gyvulių įkritimą į smegduobes ir apie grėsmę pastatams.

Kaip Feliksas Grunskis *Lietuvos ryto* 1999.II.06 numeryje rašo, kad atsirandančios smegduobės bei grunto išlūgimai dažnai sukelia pastatų deformacijas bei pastatų avarijas.

Jis pateikia bei aprašo tuos įvykius. 1996-1997 metais Pasvalyje blogoje būklėje tapo ligoninė, banko pastatai, o aštuonių butų namą teko nugriauti.

1995 metais Pasvalio Vilniaus gatvėje į 21 metro gylio smegduobę įgriuvo mūrinis rūsys. 1997 metais smegduobė atsirado Panevėžio gatvėje. 1999 metais Žaliojoje gatvėje įgriuvo dviaukščio namo dalis, o kitoje vietoje - suskilo namo sienos, perdangos plokštės. Abu namai pasidarė netinkamais gyventi.

Biržų rajono Naciūnų kaime 1998 metais taip įgriuvo namo priebutis, kad namas tapo netinkamu gyventi.

1999 metais Biržuose reikėjo gelbėti keturių aukštų namą, kurio pamatų sutvirtinimas kainavo 150 tūkst. litų.

Biržų rajone, vien Mantagailišio srityje, pernai atsirado apie 50 naujų smegduobių, o ši pavasarį vėl atsirado dar 38. Kaikur žmonės nori išvykti iš tų apylinkių.

Kauno funikulieriai

Arūnas Karaliūnas *Lietuvos ryte* rašo, kad Kaune po ilgesnio remonto vėl veikia Aleksoto funikulierius (keltuvas), įrentas 1935 metais. Projektavo Vokietijos konstruktoriai. Sumontuota šveicariška įranga veikia ir dabar.

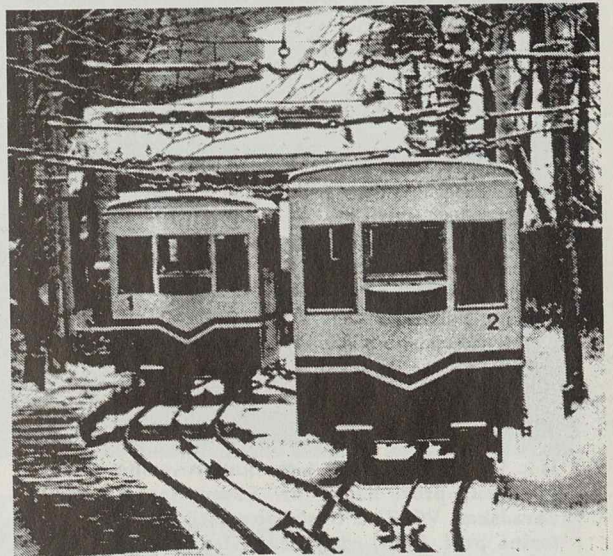
Remontas kainavo daugiau kaip 40 tūkst. litų. Dabar 142 metrų ilgio bėgiais už 50 centų per porą minučių vėl galima pakilti į Aleksoto kalną.

Kauno troleibusų parko direkcija, kuriai priklauso šis keltuvas, dėl pelningumo tikisi keltuva naudoti ne tik kasdieniniam keleivių gabenimui, bet

ir turizmui, kad svečiai, pasikėlę į Aleksoto kalną, galėtų pasigrožėti Kauno panorama.

Bet mes iš anų laikų gerai prisimename, kaip šis keltuvas į Aleksoto kalną buvo naudingas studentams ir profesoriams vykstant į universitetą, tada buvusį Aleksote, Linksmaadvaryje.

Žymiai blogiau su Žaliakalnio funikulieriumi, statytu 1932 metais. Jis priklauso kitai firmai. Kadangi keltuvas yra nuostolingas, šeiminkai rengiasi jį uždaryti. Juo labiau, kad funikulierius neturi techninės priežiūros kontrolės leidimo vežioti keleivius.

Atnaujinti funikulieriaus vagonai vėl kelia žmones į Aleksoto kalną

Nuotr. A. Barzdžiaus

Vilniuje pristatytas naujoviškas spausdintuvus

"Intac Lit." atstovas Aurelijus Šaltenis, pristatydamas Vokietijos bendrovės "Printer Systems International" (PSi) spausdintuvus, pažymėjo, kad šie greitai ir patalpinami bei lazeriniai spausdintuvai skirti įmonėms, spausdinančioms daug dokumentų, ataskaitų ir kt. Pagrindiniai klientai dabar yra bankai, prekybos ir kt. bendrovės.

PSi bendrovė esanti viena iš trijų pasaulyje kompanijų, gaminančių panašius spausdintuvus.

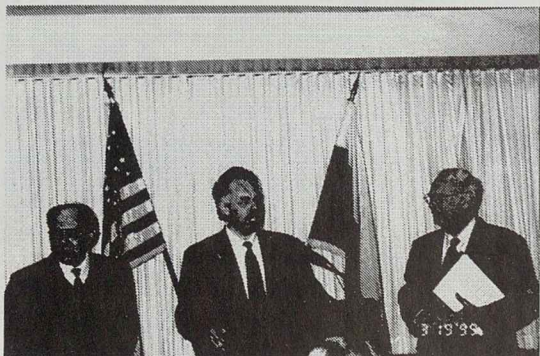
Dabar spausdintuvai pritaikyti tik vienus spausdinimui, bet galimi ir dvipusiniai spausdintuvai.

Jų kaina yra apie 10,000 litų, bet yra ir už 100,000 litų.

MŪSŲ VEIKLA

Čikagos skyrius

Greit apsisuko paskutiniai šio šimtmečio metai. Amerikos lietuvių inžinierių ir architektų sąjungos Čikagos skyriui jie buvo labai reikšmingi: pagaliau sėkmingai įgyvendintas kelerius metus užtrukęs projektas - atnaujintas transatlantinių lakūnų Dariaus ir Girėno paminklas, esantis Marquette parke, Čikagoje. Apie tai bus parašyta plačiau. Šiame straipsnyje norėčiau apžvelgti gal ne tokius išskilus, bet įdomius renginius, vykusius 1999-aisiais metais.

Iš k. Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VGTU) rektorius prof. habil. dr. Edmundas Kazimieras Zavadskas, VGTU A. Gustaičio aviacijos instituto direktorius prof. habil. dr. Jonas Stankūnas ir Čikagos skyriaus pirmininkas Teodoras Rudaitis.

Kovo mėnesį Lietuvos karo aviacijos įkūrimo 80-mečio proga Čikagoje lankėsi garbingi svečiai - Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VGTU) rektorius prof. habil. dr. Edmundas Kazimieras Zavadskas ir VGTU A. Gustaičio aviacijos instituto direktorius prof. habil. dr. Jonas Stankūnas. Kovo 19 d. jie buvo pakviesti į ALIAS Čikagos skyriaus susirinkimą, vykusį Balzeko lietuvių kultūros muziejuje. Prof. dr. E. Zavadskas papasakojo apie VGTU, vieną didžiausių technikos universitetų Lietuvoje, palygino technikos specialistų ruošimą čia su jų ruošimu vakarų aukštojo mokslo sistemoje. Apie VGTU A. Gustaičio aviacijos instituto veiklą ir problemas papasakojo prof. dr. J. Stankūnas. Meninę programą atliko kanklininkė Daiva Kimytė.

Vasario 20 d., vadovaujant Teodorui Rudaičiui, nedidelė žiemos sporto mėgėjų grupė slidinėjo Wilmont, Wisconsin valstijoje.

Gegužės 2 d. lankėmės inž. Juozo ir Dailos

Liubinskų namuose, - muziejuje, ir apžiūrėjome per eilę metų jų surinktas gausias lietuvių tautodailės ir indėnų kultūros bei meno kolekcijas.

Birželio 26 d. turėjome puikią ekskursiją po Čikagos vidurmiestį. Ją ir šiemet maloniai sutiko praveisti Jurgis Ansysas. Pernai apžvelgėme Čikagos dangoraižių statybos istoriją, o šiemet mūsų tikslas buvo susipažinti su naująja miesto architektūra ir jos stiliais.

Tradicinė gegužinė vyko liepos 25 d. puikioje Rudaičių-Marchertų vasarvietėje ant ežero kranto Michianoje, Michigane. Nežiūrint tvankaus oro, ji praėjo puikiai.

Šį rudenį ALIAS Čikagos skyriaus rūpesčiu Lietuvių dailės muziejuje Lemonte veikia spalvotų nuotraukų paroda "Lietuvos kariuomenė". Jas demonstravimui paruošė Rimantas Gurauskas.

Paskutinis šių metų ir šimtmečio renginys - tradicinis kalėdinis susirinkimas vyko gruodžio 10 d. Balzeko lietuvių kultūros muziejuje. Susirinkime kalbėjo žinomas ekonomistas, tarptautinės prekybos konsultantas Jonas Pabedinskas. Jo paskaitos tema "Importas-eksportas. Lietuvos pozicija globalinėje rinkoje". Paskaita sukėlė didelį susidomėjimą, J. Pabedinskui teko atsakyti į daugybę klausimų. Susirūpinimą Lietuvos problemomis sugebėjo išblaškyti meninę programą atlikęs Algimantas Barniškis. Išsijudinus publika su pasiūbavimais pritarė jo nuotaikingoms dainoms. Po neilgo koncerto vėl buvo grįžta prie rimtų temų. Pirmininkas Teodoras Rudaitis pateikė glaustą finansinę ataskaitą. Jau trejus metus sumaniai vadovavęs Čikagos skyriui, jis sutiko ir toliau tęsti šį darbą. ALIAS Centro valdybos pirm. Albertas Kerelis padėkojo Teodorui Rudaičiui už didelį indėlį, siekiant suremontuoti Dariaus ir Girėno paminklą bei ruošiant 66-ųjų skrydžio metinių minėjimą, įteikdamas jam atminimo dovaną.

Keli slidinėjimo išvykos dalyviai. Iš k. Teodoras Rudaitis, Aurelija Dobrovolskienė ir Rimantas Žukas

Iš valdybos pasitraukė trejus metus puikiai dirbę išdininkas Algirdas Marchertas ir vicepirmininkas Albertas Kerelis, jaunesnysis. Į jų vietą buvo priimta Birutė Mickevičienė. Ketvirtus metus valdyboje liko dirbti Laima Patašienė, Aurelija Dabrovolskienė ir Rimantas Gurauskas. Buvęs ilgamatis ALIAS Čikagos skyriaus valdybos narys ir anksčiau jam dvejus metus pirmininkavęs Albinas Smolinskas pernai vėl grįžo ir tęs darbą toliau.

Nuoširdi padėka dr. inž. Jurgiui Gimbutui iš Arlington, MA atsiuntusiam mūsų archyvui trūkstantus žurnalo *Technikos Žodis* numerius. Tai dar laikraštinės formos pirmaisiais ir antraisiais leidimo metais pasirodę egzemplioriai (1951 m. Nr. 2 ir Nr. 6, 1952 m. Nr. 2(11) ir Nr. 4(13), o taip pat 1954 m. Nr. 2(31) ir 1977 m. Nr. 1(155). Malonus siurprizas buvo 1948 metais Augsburgėje, Vokietijoje, pasirodęs leidinukas *Inžinieriaus kelias*.

Aurelija Dabrovolskienė

Dalis ekskursantų Čikagos vidurmiestyje. Iš k. Dalia Siliūnaitė, Rimantas Žukas, Teodoras Rudaitis, Jonas Subata, Aurelija Dabrovolskienė, Laima Patašienė, vadovas Jurgis Anysas, Nijolė Subatienė ir Raminta Marchertienė.

Dalis svečių prie inž. Juozo ir Dailos Liubinskų namo - muziejaus. Iš k. Teodoras Rudaitis, Daila Liubinskienė, Laima Žukienė, Birutė Mickevičienė, Rima Urbonavičienė, Aurelija Dabrovolskienė ir Juozas Liubinskas.

TECHNIKOS ŽODIS
The Engineering Word
c/o A. Brazdžiūnas
7980 West 127th Street
Palos Park, IL 60464

NON-PROFIT ORG
U.S. POSTAGE PAID
Worth, Illinois
Permit No. 37

Address Correction Requested

TO:

TECHNIKOS

1999 Nr. 4

ŽODIS